

SVERIGES KYRKOR

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

MED STÖD AV K. VITT. HIST. O. ANT. AKAD.

UTGIVET AV SIGURD CURMAN

OCH JOHNNY ROOSVAL

STOCKHOLMS KYRKOR

UTGIVNA MED BIDRAG AV

SAMF. S:T ERIK /

BAND V. HÄFTE 2

GUSTAV VASA KYRKA

AV

SAMUEL HEDLUND

GUSTAV VASA KYRKA

I

STOCKHOLM

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

AV

SAMUEL HEDLUND

Med stöd av

KUNGL. VITT. HIST. OCH ANT. AKADEMIEN

utgivet av

SIGURD CURMAN och JOHNNY ROOSVAL

Generalstabens Litografiska anstalts Förlag

STOCKHOLM

*UTGIVEN MED BIDRAG AV
HUMANISTISKA FONDEN*

Centraltryckeriet
Esselte ab. Stockholm 1943

FÖRORD

Föreliggande beskrivning över Gustav Vasa kyrka ingår som häfte 2 i band V av Stockholms kyrkor. Häfte 1 utgöres av Adolf Fredriks kyrka. Som tredje och sista häfte av band V kommer beskrivningen av Matteus' kyrka att utgivas.

Det är oss en kär plikt, att vid utgivandet av föreliggande beskrivning betyga vår tacksamhet mot Gustav Vasa församling, som genom ett anslag av 1 000 kronor verksamt befrämjat arbetets tillkomst.

Kyrkoherden Gustaf Ankar och klockaren Arvid Wærner ha vidare personligen på olika sätt visat stort intresse och välvilligt understött författaren i hans arbete. Vi få med anledning härav till dem rikta ett varmt tack. Vi tacka även kyrkoherde Tord Ström i Adolf Fredriks församling för välvilligt bistånd och utlåning av ritningar. Slutligen önska vi framföra ett tack till kyrkovaktmästarna i såväl Gustav Vasa som Adolf Fredriks församlingar för visad hjälpsamhet.

De i denna volym reproducerade uppmättningsritningarna av Gustav Vasa kyrka äro utförda för Sveriges Kyrkors räkning av ingenjören Ragnar Andersson. Ett stort antal fotografier av altarpuppen, tagna av L. af Petersens, tillhöra kyrkans arkiv och ha välvilligt utlånats för klichering. Övervägande antalet fotografier i övrigt äro tagna speciellt för detta arbete av fotografen Nils Åzelius.

Stockholm i januari 1943.

SIGURD CURMAN

JOHNNY ROOSVAL

FÖRKORTNINGAR ANVÄNDA I DETTA HÄFTE

B. St. = Kungl. Byggnadsstyrelsen, Stockholm.

Inskr. = inskrift.

INV. = inventarium.

PROT. = protokoll.

RÄK. = räkenskaper.

Ö.I.Ä. = Överintendentsämbetet, efter 1918 K. Byggnadsstyrelsen.

n. = norr

L. = längd

s. = söder

B. = bredd

ö. = öster

H. = höjd

v. = väster

Diam. = diameter.

Måttuppgifter i cm.

GUSTAV VASA KYRKA

AV

SAMUEL HEDLUND

Å FÖREGÅENDE BLAD ÅTSIDAN AV MINNES-
PENNINGEN PRÄGLAD TILL GUSTAV VASA
KYRKAS INVIGNING 1906 AV ERIK LINDBERG.

Foto N. Lagergren 1941.

Fig. 93. Kyrkan från ö. Foto N. Åzelius 1935.
Die Kirche von O. The church from the east.

GUSTAV VASA KYRKA

I STOCKHOLM

TRYCKTA KÄLLOR: Teknisk Tidskrift, Arkitektur, 1906, s. 117 (artikel av Torben Grut.) — B. O. AURELIUS och H. SECHER, Stockholms kyrkor i ord och bild, Sthlm 1914, s. 98 ff. — A. J. HOLMBÄCK, Något om Gustav Vasa församling (i En Julbok till församlingarna från Stockholms Präst-sällskap 1914, s. 70—82). — Samfundet Sankt Eriks Årsbok: 1903, s. 137; 1904, s. 127, 132; 1908, s. 98 ff; 1909, s. 129. (Johan Unmans och rådshusarkivarien Nils Östmans kronologiska översikter. Dessa notiser behandla såväl nyheter i arkitektur som inredningsdetaljer.) — W. DAHLGREN, i Byggnadsvärlden 1941.

ANGÅENDE REPARATIONER: Aftontidningen 6/2 1911. — Dagens Nyheter 21/5 1911. — Aftontidningen 14/10 1911. — Aftontidningen 22/5 1914. — Stockholms Dagblad 23/10 1915. — Svenska Morgonbladet 8/11 1915, 12/2 1916. — Svenska Dagbladet 8/4 1915.

ANGÅENDE COLUMBARIET: Dagens Nyheter 27/6 1923, 19/3 1924. — Svenska Morgonbladet 18/3 1924. — Socialdemokraten 19/3 1924. — Stockholms-Tidningen 22/2 1924. — Stockholms-Tidningen 19/3 1924.

ANGÅENDE NYA KYRKOSKRUDAR: Svenska Dagbladet 7/6 1925.

HANDSKRIVNA KÄLLOR OCH AVBILDNINGSSAML.:¹ I B. St. förvaras kopior av Agi Lindegrens originalritningar till kyrkan 1901 (originalen äro förstörda vid en eldsvåda) samt förslag till altarpopsats, predikstol, bänkar, orgel samt portaler av Agi Lindegren 1906. — Ritn. till grundläggning och takanordning av F. Söderbergh 1901. — Förslag till om- och tillbyggnader av orgeln (1914) och till columbarium (1923) av G. Lindgren. — Förslag till utvidgning av columbariet av G. Sällström 1927 och 1930 och av R. Berghagen 1937. — Ritn. till värmeledning av R. Berghagen, Larsson och Ström 1937. — Förslag till insättande av patinerat glas (1933) och till skärmar i koret (1937) av K. Nordenskjöld. — I B. St. förvaras även G. Lindgrens samling med 17 ritn. från Gustav Vasa kyrka, huvudsakligen av gravkapellet, columbariet och bisättningsrummet. Ritn. till altare i kryptan, kyrkoherde Hallbergs familjegrav 1923. — I kyrkans arkiv: Gustav Vasa kyrkans byggnadskommittés prot. och räk. 1901—1906. — Synehandlingar. Arkivnummer O 8. — inv. 1938 (och föreg.). — I Adolf Fredriks kyrkas arkiv: Prot. 1895—1906 (viktiga även för församlingshistorien). — »Div. handlingar ang. Adolf Fredriks församlings fastigheter samt Gustav Vasa kyrkan», fascikel innehållande bl. a. Melanders och Eckerts »P. M.» — Melanders förslag till kyrka i kvarteret Syrenen. — Eckerts förslag till kyrka i kvarteret Syrenen. — Eckerts omarbetade förslag till kyrka i Sabbatsbergsparken. — Agi Lindegrens skiss till centralkyrka i kvarteret Syrenen.

FÖRSAMLINGSHISTORIA OCH KYRKOBYGGANDETS FÖRHISTORIA

Gustav Vasa församling är tillkommen genom den tredelning av Adolf Fredriks församling, som på kyrkostämman den 6 mars 1905 efter 6 timmars överläggning blev beslutad.

Adolf Fredrik var vid nämnda tid Stockholms vidsträcktaste och folkrikaste församling med 59 000 invånare och med en folkökning av 3 674 personer under närmast föregående år. Församlingens herde, hovpredikanten Heüman² hade också tid efter annan i kyrkoråd och kyrkostämman påpekat svårigheten att med de ringa prästerliga krafter som stodo till buds utöva en fruktbärande församlingsvård. Även var tillgången på predikolokaler otillräcklig, varför söndagligen predikan måste hållas i gymnastiksalen i skolan vid Karlbergsvägen 34 och i Missionshyddan vid Hagagatan.³

Frågan om de stora församlingarnas delning var ingalunda inskränkt till Adolf Fredrik, utan hade sedan omkr. mitten av 1800-t. varit, om icke aktuell, så dock disku-

¹ Konsistorieprot., Stockholms Överståthållareämbetes skrivelser m. fl. äro här icke upptagna, då de i tryckta ex. äro bifogade vederbörande kyrkoråds-, resp. stämmoprot.

² ELIS DANIEL HEÜMAN, f. 1859, d. 1908, hovpredikant, kyrkoherde i Adolf Fredriks församling 1892—1906. — Ett porträtt av honom finnes avbildat i Sv. K. Stockholms kyrkor. Bd V, h. 1, Adolf Fredriks kyrka, fig. 79.

³ Numera försvunnen; tillhörde Evangeliska Fosterlandsstiftelsen.

Fig. 94. Förslag till kyrka i kvarteret Syrenen av Fritz Eckert 1897. I Adolf Fredriks kyrkas arkiv. Foto N. Lagergren.

Entwurf einer Kirche von Fritz Eckert 1897. Design for a church by Fritz Eckert in 1897.

terad i kyrkligt intresserade kretsar på grund av huvudstadens snabba utveckling. Tanken synes först ha framförts av landsortspräster och för församlingsarbetet intresserade lekmän, under det att prästerskap, kyrkvårdar och kyrkoråd länge ställde sig avvisande, ofta av ekonomiska skäl. Det vore sålunda orätt att avskilja de så gott som uteslutande av arbetare bebodda ytterdelarna av församlingarna och lägga ekonomiska bördor på dessa. Man hade även tänkt sig frågans åtminstone provisoriska lösning så, att själavården inom församlingarna uppdelades distriktsvis, något som på lekmaninitiativ prövades i Kungsholms församling.¹

År 1892 hade frågan drivits så långt, att inom alla Stockholms territorialförsamlingar kyrkostämma hölls den 10 okt., varvid ett kommittébetänkande angående förändringar i huvudstadens kyrkoväsen behandlades. Kommittén ifråga hade tillsatts året förut och bestod av två medlemmar från varje församling. Betänkandet gick ut på tudelning av de sex största församlingarna, Östermalms, Kungsholms, Katarina, Maria, Jakobs och Adolf Fredriks, med nya kyrkor och till dem hörande präster, tre i varje, kyrkoherde, pastoratsadjunkt och pastorsadjunkt, alltså 18 nya befattningar, under det att de nya kyrkornas antal bleve fem, då Johannes kyrka redan var byggd som annex till Jakobs. Därjämte innebar betänkandet förslag om inrättande av kyrkofullmäktige, som skulle väljas av kyrkostämman och som skulle äga att besluta i kyrkans ekonomiska frågor.² Förslaget förkastades emellertid, i Hedvig Eleonora församling så gott som enhälligt. För Adolf Fredriks vidkommande menade en stämmedamot, att en dylik förändring i församlingarnas beslutanderätt skulle innebära församlingens upplösning såsom sådan. Det funnes f. ö. tillräckligt utrymme för församlingsmedlemmarna i de redan förefintliga kyrkorna, då det visat sig, att högst var tionde person besökte gudstjänsterna.

Därpå blev ärendet några år vilande, men fick ny aktualitet genom en vid 1898 års kyrkomöte av pastor primarius J. Fr. Hähl väckt motion om underdånig hänvändelse till Kungl. Maj:t om vidtagande av åtgärder för de stora församlingarnas delning. Följande år den 8 mars föreslog konsistoriet i en skrivelse till de berörda församlingarna, att frågan måtte lösas så, att varje enskild församling skulle lämnas tillfälle att dela sig i mindre nya, och kyrkoråden borde i sådant syfte vidtaga mått och steg. I Adolf Fredriks kyrkostämma den 2 maj 1899 upptogs ärendet, men bordlades i avvaktan på att kyrkorådet skulle utarbeta plan för kyrkobyggnader åt de delar som skulle avskiljas.

Vid kyrkorådssammanträde den 1 mars 1904 ansåg ordf. Heüman, att tiden vore mogen för församlingsdelningen och föreslog, att kammarrådet G. Thulin borde som sakkunnig anmodas biträda därvid, bl. a. med inhämtande av statistiska uppgifter angående befolknings- och ekonomiska frågor. Önskvärt vore, att det kommande förslaget innefattade alternativt en tredelning och en tudelning av huvudförsamlingen.

¹ Se därom På storstadens gränsmarker. Frivilligt kyrkligt arbete 1893—1918. Minnesskrift utgiven av Sällskapet för främjande av kyrklig själavård . . . utarbetad av ANNA ALM. Sthlm & Uppsala 1918. Detta arbete ger f. ö. en utförligare orientering över hithörande frågor, än vad som här kan framläggas.

² På storstadens gränsmarker, s. 23.

I september samma år var ett preliminärt förslag under utarbetning, vilket efter granskning skulle föreläggas kyrkorådet. Detta skedde i sammanträde den 14 febr. 1905.

Ovannämnda förslag innehöll två alternativ. Enl. det ena skulle Adolf Fredriks församling delas i tre delar, vilkas namn skulle vara Adolf Fredrik, Gustav Vasa och Rörstrand. Den sistnämnda skulle som kyrka tills vidare begagna det nyss färdigbyggda Matteuskapellet vid Vanadisvägen. Namnet ändrades sedermera vid kyrkostämman den 26 mars 1905 till Matteus. Församlingsgränserna skulle vara Kungstensgatan, Dala- och Tegnérsgatorna mellan Adolf Fredriks och Gustav Vasa församlingar samt Odengatan, Norrtullsgatan och Frejgatan mellan den senare och Rörstrandsförsamlingen.

Varje församling skulle ha tre präster, kyrkoherde med 8 000 kr. årslön, komminister med 4 000 kr. och pastorsadjunkt med en årslön av 2 500 kr. Adolf Fredriks skuld skulle delas med Gustav Vasa, så att den förra övertog $\frac{5}{8}$ och den senare $\frac{3}{8}$, varjämte båda församlingarna gemensamt i samma proportioner avsatte 100 000 till en kyrkobyggnadsfond för den nya Rörstrandsförsamlingen samt på samma sätt garanterade 12 500 kronor till samma församlings herde för förlorad boställsjord.

Enl. tudelningsförslaget skulle från Adolf Fredriks församling vissa delar avskiljas efter en gräns, som vid förnyad delning ej kunde antagas behöva rubbas, i huvudsak Tegnér-, Dala- och Kungstensgatorna. Adolf Fredriks församling skulle då få 18 825 invånare samt 3 präster och Gustav Vasa 36 272 invånare och 6 präster, kyrkoherde, 2 komministrar och 3 adjunkter. Kyrkoherdens årslön skulle bli 9 500 kr.

Förslaget förelades kyrkostämman den 6 mars 1905, där alternativet tredelning av församlingen antogs under förutsättning att Kungl. Majt. gav nådigt bifall därtill. Detta skedde genom Kungl. brev den 2 juni 1905, 25 aug. 1905 samt 7 april 1906.

Enl. det nyssnämnda Kungl. brevet av 7 april 1906 bestämdes, att församlingsdelningen skulle träda i kraft den 1 maj 1906, att kyrkoherde Heüman skulle kvarstå som kyrkoherde i Adolf Fredriks församl., förste komministern Jöns Vicander som komminister därstädes samt att andre komministern Gustaf E. Ring skulle bli komminister i Gustav Vasa församl. Till vice pastorer i de två nya församlingarna samt övriga prästerliga tjänster ägde konsistoriet att förordna av Adolf Fredriks församlings präster, så långt deras antal räckte, tills tjänsterna hunne att i vanlig ordning tillsättas. Kyrkoherdetjänsterna skulle först anslås till ansökan lediga, därefter de andra. Vidare skulle en nämnd tillsättas för uppgörande av förslag till lönereglering för prästerskapet i de tre församlingarna intill den 1 maj 1925, då ny prästlönereglering skulle träda i kraft. Ett av kyrkorådet utarbetat förslag för fullständigt ordnande av församlingens fonder förelades stämman den 7 okt. 1905. Tre personer från varje församling skulle uppgöra plan för fonders och donationers fördelning, och om tvist uppstode, skulle denna avgöras av tre skiljomän, utsedda av Överståthållareämbetet. Därmed var församlingsfrågan löst för Adolf Fredriks församlings vidkommande.

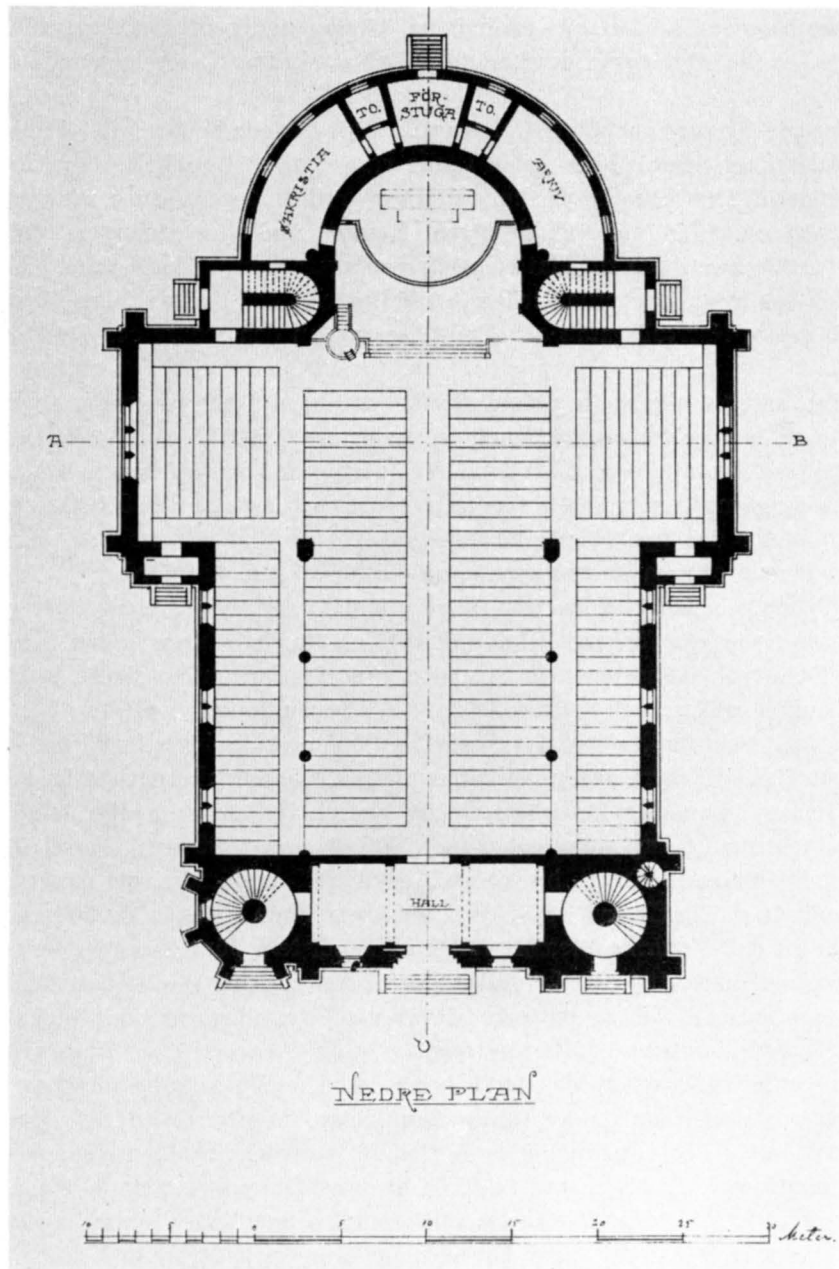

Fig. 95. Plan till kyrka i kvarteret Syrenen av A. E. Melander 1898. I Adolf Fredriks kyrkas arkiv. Foto N. Lagergren.
 Grundriss einer Kirche von A. E. Melander 1898. Plan of a church by A. E. Melander in 1898.

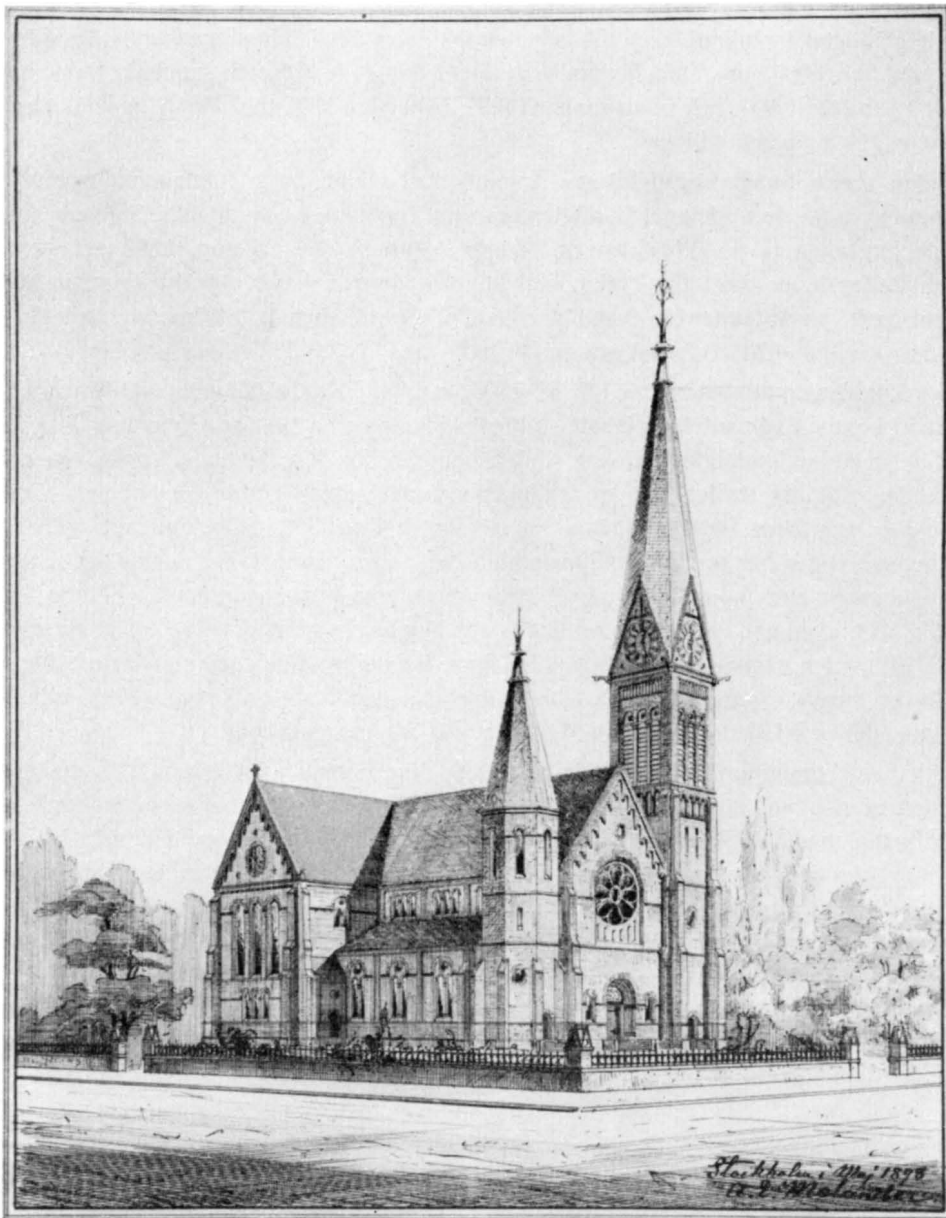

Fig. 96. A. E. Melanders förslag till kyrka 1898. I Adolf Fredriks kyrkas arkiv. Foto N. Lagergren.
Entwurf der Kirche von A. E. Melander 1898. Design for the church by A. E. Melander in 1898.

Till Gustav Vasa församlings förste kyrkoherde valdes 1906 Hans Emil Hallberg, som högtidligen installerades söndagen den 10 mars 1907. Han kvarstod i ämbetet till 1936, då han blev emeritus. Kyrkoherde Hallberg hade tidigare innehaft kyrkoherdetjänst i Vinslöv (1890) och Glemminge (1897). Han blev 1917 teol. dr i Uppsala och dessförinnan (1909) hovpredikant.

Redan innan församlingsdelningen kommit till stånd, hade förslag om nya kyrkobyggnader inom den odelade, hastigt växande församlingen framlagts. Sålunda motionerade kaptenen G. E. Westermark i kyrkostämman den 26 nov. 1889 om åtgärder för anskaffande av tomt för kyrka, och följande år den 4 okt. uppdrog kyrkorådet åt Westermark, hovintendenten Axel Kumlien och professorn L. Stahre att underhandla med Stockholms drätselnämnd om markförvärv.

I kyrkorådssammanträde den 14 apr. 1896 framlade ordf. ett förslag, att församlingen till Stockholms stad med äganderätt skulle överlämna sina tomter i kvarteret S:ta Anna samt de delar av kyrkogården, som staden behövde för den blivande Sveavägens framdragande, mot att staden till församlingen överläte sina tomter i kvarteren Syrenen och Odin, den förra för kyrka, den senare för skolhus. Ett byteskontrakt mellan församlingen å ena sidan och Stockholms stad å den andra upprättades därför och förelades kyrkostämman den 5 juni 1896. Enl. kontraktet, som vann stämmans gillande, skulle tomten i kv. Syrenen endast få användas för byggande av en kyrka, och församlingen skulle till staden utgiva sammanlagt 27 500 kr. för omgivande gators reglering. Församlingen skulle vidare själv vårda och inhägna den framför kyrkan bestämda »förgården» eller ock till staden betala 8 900 kr. för samma ändamål.

I kyrkorådssammanträde den 16 nov. 1897 kunde ordf. meddela, att Kungl. Maj:t godkänt markbytet, men att officiell bekräftelse ännu ej kommit. Emellertid hade ordf. för influatna medel låtit utföra ritningar till kyrka i kvarteret Syrenen, som han företedde kyrkorådet. Kyrkobyggnadsfrågan har därmed tagit fast form, även om den föll vid första framförandet i kyrkostämman. Sedan Kungl. Maj:ts fastställande av markbytet kommit kyrkorådet till handa, och ännu en förslagsritning (av arkitekt A. E. Melander) inkommit, började motståndet i kyrkorådet att svikta, och den 5 okt. 1898 beslöts att tillkalla sakkunniga för ritningarnas bedömande. Dessa voro professorn Frans Dahl¹, hovintendenten Axel Kumlien² samt arkitekten Agi Lindegren³. Av de insända förslagen var det ena uppgjort av Fritz Eckert, det andra av A. E. Melander.

¹ FRANS DAHL, f. 1835, d. 1927, arkitekt och intendent vid Ö. I. Ä., har bl. a. ritat Kungl. Biblioteket i Stockholm.

² AXEL KUMLIEN, f. 1833, d. 1913, arkitekt vid Statens Järnvägar och senare i Medicinalstyrelsen, har bl. a. ritat Grand Hotell och Järnkontorets hus i Stockholm.

³ AUGUST (AGI) LINDEGREN, f. 1858, d. 1927, slottsarkitekt, har i stor utsträckning ägnat sig åt restaureringar, bl. a. av Västerås domkyrka och Mariakyrkan i Sigtuna. I Uppsala domkyrka medverkade han vid den inre dekoreringsen (1890—93). Kyrkointeriörerna i Johannes, Jakobs och Katarina kyrkor i Stockholm har han även dekorerat. Se vidare s. 175 ff.

Fig. 97. Odaterat förslag till centralkyrka i kvarteret Syrenen av Agi Lindegren. I Adolf Fredriks kyrkas arkiv. Foto N. Lagergren.

Undatierter Entwurf einer Zentralkirche von Agi Lindegren. Undated design for a central church by Agi Lindegren.

Eckerts¹ förslag (fig. 94) visar en centralkyrka med högt, spetsigt torn n. om huvudingången samt takryttare. Exteriörens många utbyggnader erinra icke så litet om Riddarholmskyrkans gravkapell. Den skulle kosta 315 000 kr. utom grunden, uppföras av tegel på grovhuggen granitsockel och putsas med kalkbruk utan och innan. Listverk, omfattningar, krön och murband skulle vara av sandsten; valv av tegel på granitkolonner, tak av svart järnplåt och tornbeklädning av koppar. Inredningen skulle vara av laserad furu. Koret måste på grund av tomtens form ligga i s. v. (mot Västmannagatan), huvudingången vid Upplandsgatan. Därjämte skulle kyrkan få två ingångar från Karlbergsvägen, två från Odengatan samt två till sakristia och arkiv vid Västmannagatan. Den skulle ha 1576 sittplatser nere i kyrkan samt 478 på läktarna, exklusive orgelläktaren.

Melanders² förslag (fig. 95, 96) 1898 till kyrka i kvarteret Syrenen visar en enkel, treskeppig långhuskyrka i romansk stil med rundbågefriser och rundbågiga öppningar samt rosettfönster i huvudfronten (eller enl. en annan skiss tre »staplade» fönster). I absiden skulle beredas plats för arkiv, sakristia och »förstuga». Kyrkan skulle kosta 240 000 kr. förutom grunden, vara byggd av tegel på sockel av grovhuggen granit, vara putsad med kalkbruk utan och innan. Listverk etc. skulle vara av sandsten, lisener, »fönstervalv» m. m. av formtegel, korvalv av tegel, mittskeppets övre murdelar uppbäras av gjutna järnkolonner, innertak av pärlade bräder med listverk och synlig takstol; yttertak av svart järnplåt, å båda tornen kopparplåt. Kyrkan skulle ha 2 300 sittplatser och huvudingång vid Upplandsgatan.

Emellertid funno de sakkunniga intetdera förslaget tillfredsställande, i det de ansågo platsens belägenhet fordra en mera monumental byggnad; en »korskyrka med hög överbyggnad», så som var brukligt under 1600- och 1700-talen, vore lämpligare. I nov. 1898 vidtalades därför arkitekten I. G. Clason³, men då denne på grund av andra uppdrag vore förhindrad, hade han hos kyrkorådet förordat Agi Lindegren, som vid anmodan även åtog sig uppdraget och redan den 8 dec. s. å. kunde inlämna en skiss. Detta är förmodligen den i Adolf Fredriks arkiv förvarade skissen fig. 97, en centralkyrka, som i sina avrundat plastiska former erinrar om Michel Angelos första förslag till S. Peterskyrkan i Rom. Lindegren fick därpå kyrkorådets uppdrag att närmare utarbeta sitt förslag och inkomma med fullständiga ritningar och kostnadsförslag. Lindegrens förslag skulle emellertid draga en kostnad av 1 000 000 kronor, vilket såväl kyrkoråd som

¹ FRITZ H. W. ECKERT, f. 1852, d. 1920, arkitekt och intendent vid Ö. I. Ä., lärare vid Tekniska skolan, har bl. a. ritat den Curmanska villan vid Floragatan, Nya Hovstallet samt K. F. U. K:s byggnad.

² ADOLF EMIL MELANDER, f. 1845, d. 1933, arkitekt, studerade huvudsakligen i England och Amerika. Har bl. a. byggt Nya kyrkan i Helsingfors, Luleå domkyrka, Västerviks nya kyrka samt Åtvids nya kyrka, Östergötland. Han arbetade företrädesvis med historiska stilar, romanik och gotik. Åtvids kyrka, t. ex., i engelsk gotik.

³ ISAK GUSTAF CLASON, f. 1856, d. 1930, professor, intendent i Ö. I. Ä., preses i Konstakademien, det slutande 1800-talets ledande svenske arkitekt. Har bl. a. ritat Nordiska Museet, samt Bünsowska huset (1886—88) och Hallwylska palatset (1891) i Stockholm.

kyrkostämman funno alldeles för dyrt. Man måste därför söka en annan tomt — som icke fordrade samma monumentalitet — t. ex. i Sabbatsbergsparken (numera Vasaparken) där berget gick i dagen. Det hade nämligen vid provborrningar i kv. Syrenen visat sig, att marken till betydande djup bestod av flytsand med ymnigt grundvatten, varför en betryggande grund skulle draga enorma kostnader. Det föreslogs därför i kyrkorådet (15/1 1900), att en kommitté skulle tillsättas för underhandlingar med drätselnämnden om markbyte. Eckert skulle samtidigt anmodas att omarbeta sina skisser för den nya byggnadstomten.¹

Om Lindegrens förslag yttrar Heüman i en skrivelse till kyrkorådet i april 1900, att »mera än monumentalitet är prisbillighet». Lindegrens förslag ställde sig alldeles för dyrt. Dessutom var akustiken dålig, sittplatserna voro illa disponerade, så att församlingen icke kunde se prästen vid altaret. Han fann kupolen mera likna en »rådhuskupol än ett kyrktorn». »Den är alltför lik de här vanliga kupolkyrkorna, men tarvligare.» Heüman förordar Eckerts förslag, som även vunnit Helgo Zettervalls gillande. Det var enkelt och praktiskt och avbröt mot den vanliga »kupolstilen».

I kyrkorådets förslag till stämman heter det: »Inom en mansålder har församlingen avhänt sig icke blott gamla prästgården med alla dess värdefulla tomter i Vasastaden utan även fastigheter omkring kyrkan, så att församlingen äger ingenting i tomtväg att undvara för att tillbyta sig tomter för framtida behov. Det är alltså den nuvarande generationens skyldighet att ordna de kyrkliga förhållandena med sådan beräkning, att en kommande generation ej får med höga summor tillhandla sig behövliga tomter för de kyrkliga behov, som då kunna ifrågakomma». Därför föreslog kyrkorådet församlingen att genom utbyte mot kvarteret Syrenen skaffa sig kyrktomt i Sabbatsbergsparken, varjämte rådet tänkt sig, att en blivande tredje kyrka, kanske utan tomtkostnad för nära efterkommande, skulle kunna uppföras på av staden då upplåten plats i Observatorielunden, då den en gång utlagts till park. Kyrkorådet ansåg icke »att parken stördes av att 1/100 därav upptogs av ett prydligt tempel, som gåve helgd åt parken, så att promenerande icke behövde störas av grova uppträdanden som i Vanadis- och Tantolunderna».

Kyrkorådet föreslog därför, att staden skulle med full äganderätt återfå kvarteret Syrenen, som icke fullt lämplig för en kyrka, mot tomt i Sabbatsbergsparken mitt emot Uppsalagatan. Där skulle kyrkan uppföras enl. Eckerts nu omarbetade förslag (fig. 99) för 450 000 kr. med 2 000 sittplatser. Förutsättningen var, att stadsfullmäktige godkände förslaget. Kyrkostämman var dock tveksam om den nya platsens lämplighet, då kyrkan kom att ligga i en utkant. Då vore platsen i Syrenen lämpligare, men Sabbatsbergs-

¹ Det omarbetade förslaget, som med »P. M.» förvaras i Adolf Fredriks arkiv, avviker från det förra däruti, att tornet, sakristian och predikstolen flyttats över till motsatt sida. Kyrkan skulle ligga mitt för Uppsalagatan, 28 m från Odengatan med huvudfasad mot denna och 3 m över gatans nivå. Sluttande vägar skulle föra upp till kyrkan i st. f. dyrbara trappor.

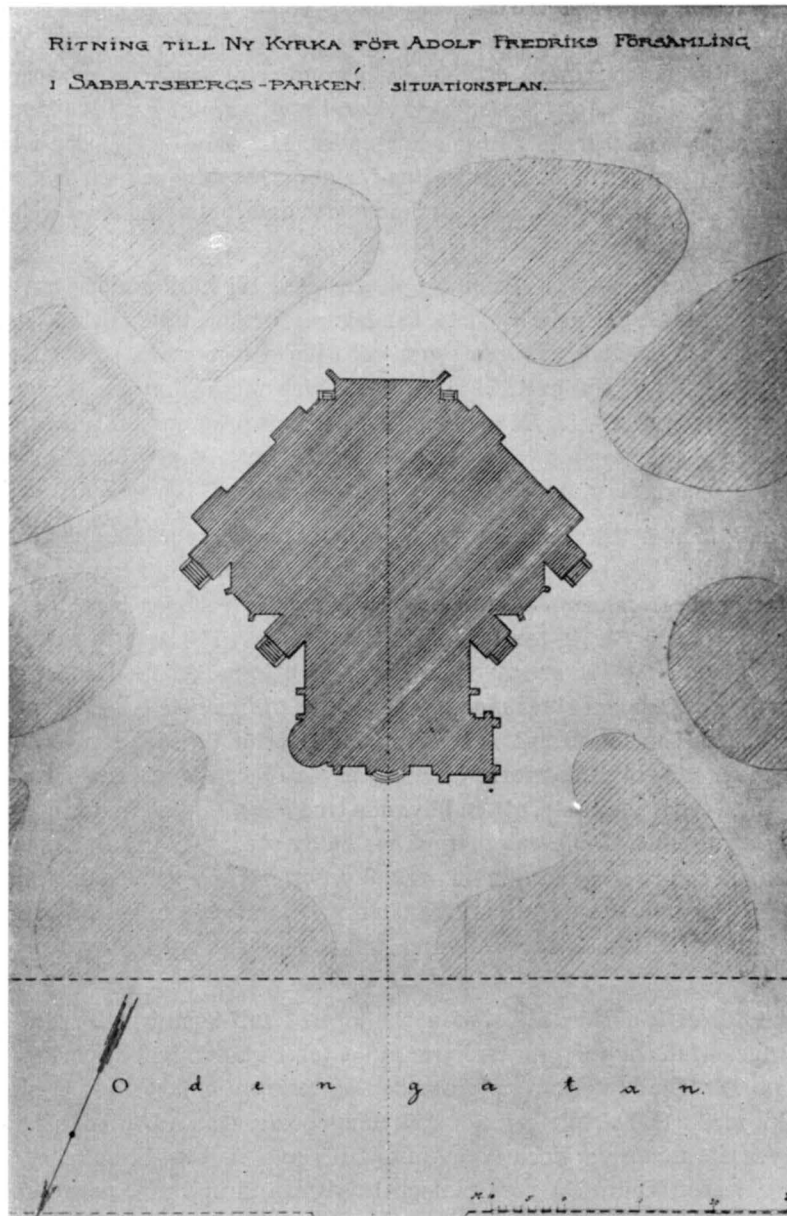

Fig. 98. Situationsplan till kyrka i Sabbatsbergsparken av Fritz Eckert 1900.
I Adolf Fredriks kyrkas arkiv. Foto N. Lagergren.

Grundriss einer Kirche mit Lageplan in
dem Park Sabbatsberg von Fritz Eckert
1900.

Plan of situation of a church in the park
of Sabbatsberg by Fritz Eckert in 1900.

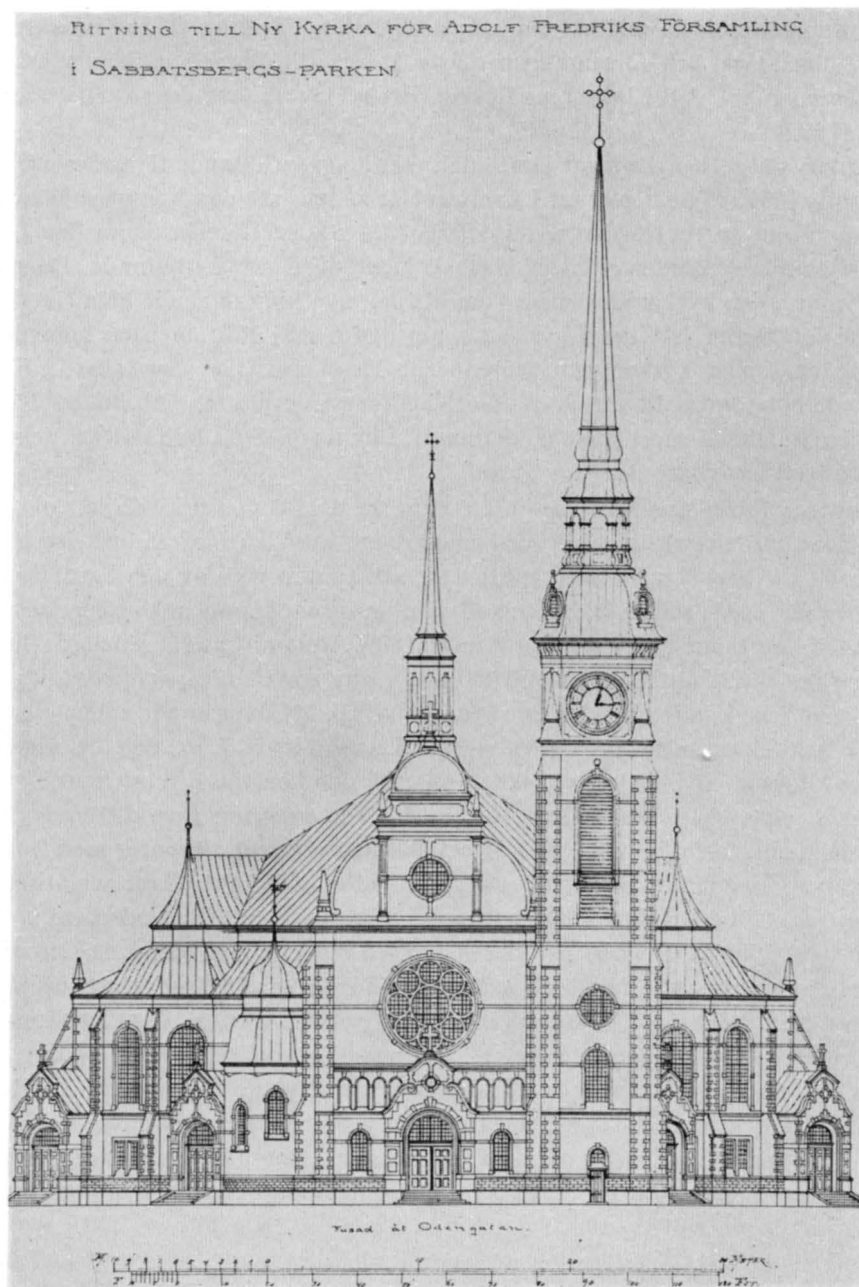

Fig. 99. Fritz Eckerts förslag av år 1900. I Adolf Fredriks kyrkas arkiv. Foto N. Lagergren.

Entwurf der Kirche von Fritz Eckert Design for the church by Fritz Eckert in 1900.

förslaget vann icke desto mindre stämmans majoritet. Förslaget förkastades emellertid av stadsfullmäktige, och församlingen måste återgå till den urspr. planen att bygga kyrka i Syrenen enl. Agi Lindegrens förslag. Beslut härom fattades i kyrkostämma den 19 nov. 1900.

Lindegrens slutgiltiga ritningar jämte de sakkunnigas utlåtande förelades kyrkorådet den 27 april 1901. »Själva platsen i kvarteret är sådan, att den knappast lämnar rum för annat val än en centralkyrka, i synnerhet då stadens föreskrift om den i tomten djupt inskränande förgården skall iakttagas», heter det i detta utlåtande. Därmed var frågan avgjord, och kyrkorådet enades om att den nya kyrkan skulle heta Gustav Vasa kyrka. Beslut härom fattades i kyrkostämma den 6 maj 1901, och en kommitté tillsattes att handhava kyrkobyggnadsärendena. Dess ordf. blev kyrkoherde Heüman. Övriga ledamöter voro fil. dr J. A. Norblad (kassaförvaltaren), fabrikören F. Klint, rådmannen R. Öhnell samt grosshandlaren H. Lundberg. Som kommitténs sekreterare fungerade häradshövdingen Albin Strahl.

Kommitténs första åtgärder voro att teckna kontrakt med arkitekten samt att till Kungl. Maj:t insända ritningarna med underdånig ansökan om stadfästelse.

Angående sitt arvode påpekade arkitekten, att kyrkan vore av den karaktär, att de högsta anspråk borde ställas därpå och alltså räknas som klass 4 enl. »Grunder för arkitekturvodens bestämmande» av den 8 maj 1899. Kommitterade genmälde häremot, att då kyrkan skulle uppföras för 750 000 kr., varav endast för grunden åtginge minst 200 000, man icke kunde giva den en sådan utstyrelse, att därå kunde ställas de »högsta anspråk». Arkitekturvodet borde alltså utgå enl. annan klass, t. ex. den 3:e. Man erbjöd sålunda arkitekten ett arvode av 17 000 kronor för den konstnärliga översynen av byggnadsarbetet, vilket han även antog. Han meddelade dessutom kommitterade, att han räknade med en arbetstid av minst 4 år och att han behövde ritkontor med 2 biträden till en kostnad av 3 000 à 4 000 kr., vilket beviljades. Som kontrollant och arbetsledare anställdes på arkitekten Carl Möllers förord civilingenjören Fritz Söderbergh.

Den 6 nov. 1901 hade Ö. I. Ä:s yttrande om Lindegrens ritningar ankommit. Enl. detta hade byggnaden fått form och mått, som i första hand tillgodosågo anspråken på monumentalitet, först i andra fordringarna på ett gott åhörarrum. »Kyrkans innandöme saknar symmetri på det ogynnsamma sätt, att hennes huvudaxel är den kortare, hennes tväraxel den längre.» Den saknade vidare markerat utrymme för altarets uppställning, tillträdet till klockrummet var otillräckligt och konstruktionssättet var mindre gynnsamt. Detta senare måste alltså enl. Ö. I. Ä. förstärkas, huvudaxeln förlängas med markerat kor å ena sidan samt fördjupning för läktaren å den andra, varigenom denna icke komme så nära murpelarna som i det första förslaget. Den 29 nov. 1901 meddelades slutligen Kungl. Maj:ts nådiga fastställande av Lindegrens ritningar efter fullgjorda ändringar enl. föreskrift. Enl. dessa blev genomsnittsytan av de bärande murpelarna en m² större än förut och kyrkans kubikmassa minskade med c. 2 000 m³.

Till följd av markens beskaffenhet kom grundgjutningen att draga betydande kostna-

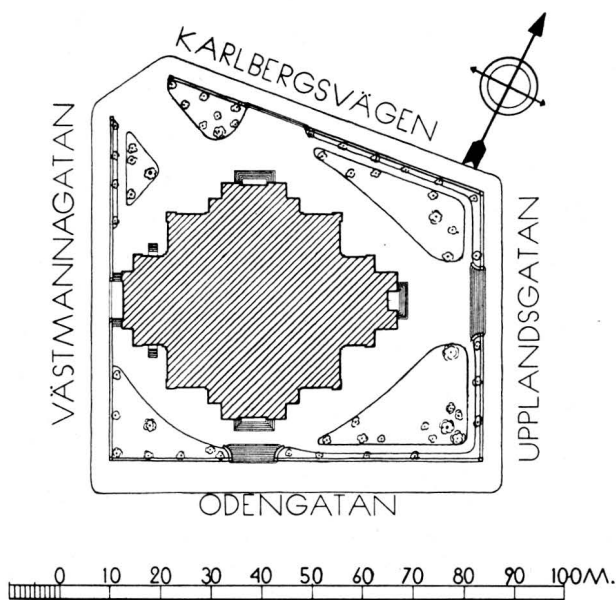

Fig. 100. Situationsplan. Uppmått av R. Andersson 1935.
Lageplan. Plan of situation.

der. Den göts helt i betong och utfördes av Aktien-Gesellschaft für Betonbau Diss & Co. i Düsseldorf. Byggets tekniske kontrollant, civilingenjören Söderbergh, klagade hos byggnadskommittén över att firman emellertid bedrev sitt arbete så lamt, att ännu 2 år efter det arbetet i Syrenen tagit sin början, ej mycket kunnat göras åt själva kyrkans uppförande¹, först den 23 juli 1903 kunde den bli färdig till avsyning, sedan firman fått anstånd först till den 1, sedan till den 27 juni.

Som byggmästare hade antagits O. Eriksson, vilken förbundit sig att uppföra kyrkan med undantag av grund, terrasser och dekorativa detaljer, för en kostnad av 557675 kr. Häri ingick dessutom uppförande av inhägnad kring arbetsplatsen. Enl. Erikssons arbetsbeskrivning skulle sockeln utföras av enfärgad, finkornig granit; teglet i byggnadskroppen skulle mäta $297 \times 143 \times 74$ mm med undantag av de 4 pelare, som bära kupolen, vilka skulle vara av skrombergategel eller därmed likvärdigt fabrikat och mäta $250 \times 120 \times 65$ mm. Kryssförband skulle användas, och fogarna vara 1,2 cm för ligg- och 1 cm för stötfogar.

Arkitekten Lindegren önskade, att exteriören skulle beklädas med naturlig sten, icke blott ur estetisk utan lika mycket ur ekonomisk synpunkt, under det att Ö. I. Å. synes ha föredragit oputsat tegel, även å sådana ytor, som mycket snart kunde väntas bli utsatta för förfall. Av kostnadsskäl måste man dock inskränka sig till mycket begrän-

¹ Protokollen berättar även om besvärigheter av ekonomisk art, som kommittén hade med firman.

sad användning av natursten. Alla större lister götos sålunda i cement, endast portaler och kapitäl utfördes i savonniersten, resp. gotländsk ljusgrå kalksten, det senare enl. Carl Müllers i Visby anbud.

I dec. 1903 hade murningsarbetet fortskridit så långt, att värmeledning kunde börja inledas, för vilket arbete A.-B. Calors anbud antogs.

I början av nov. 1904 firades taklagsöl, och i samband därmed skänkte grosshandlaren Johan Unman och hans hustru 4 000 kr. till en klocka. A.S.E.A. utförde i samma månad belysningssystem och firman P. A. Sjögren vatten- och avloppsanläggning våren 1905. Kommittén började nu skrida till överläggningar om interiörens smyckande. Arkitekten Lindegren företedde ritning till orgelfasad, altaranordning, bänkinredning m. m. Redan 1901, alltså vid kyrkobyggets igångsättande hade arkitekten föreslagit, att byggnadskommitténs ordf., kyrkoherde Heüman, och han själv skulle företaga en studieresa på kontinenten för att studera kyrkor av liknande art som Gustav Vasa. Resan företogs först 1904. De båda resenärerna foro skilda vägar till Italien, där de sammanträffade i Genua. Heümans reseberättelse förvaras i Gustav Vasa kyrkas arkiv. Förutom uppräknandet av de kyrkor han besökt, ger den ej många upplysningar. I Berlin studerade han ingående och uteslutande den då tämligen nya Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche av Franz Schwechtens (färdig 1895). Han fäster över huvud stor vikt vid alla inredningsdetaljer, såsom bänkarnas bekvämlighet, mattor, golvmaterial, predikstolens placering och ljudtakets form m. m. Angående den senare detaljen föredrar han det platta taket, vilket ock kom till utförande i Gustav Vasa. Agi Lindegrens reseberättelse har ej kunnat anträffas. Då resan emellertid företogs, sedan kyrkans byggnadskropp var utformad, kan den icke ge några upplysningar om arkitektens konstnärliga intentioner vid kyrkans planering och uppbyggnad. Såsom senare i korthet skall angivas, torde dessa i huvudsak bestå i kompilation. Resans huvudsyfte var att finna riktlinjer för kyrkans prydande, och det är sannolikt, att vissa dekorativa anordningar ha denna resa att tacka för sin tillkomst.

I detta sammanhang kommer först och främst altaruppsatsen i våra tankar. Den 10 febr. 1905 företer Lindegren skiss till altaruppsats, men meddelar senare, att det förefunnes vissa möjligheter att för Gustav Vasa kyrka förvärva Burchardt Prechts för Uppsala domkyrka skapade altare. Detta är som Roosval visat uppbyggt med Andrea Pozzos Ignaziüs-altare i Gesùkyrkan i Rom som förebild, och nämnda kyrka hörde till dem, som Lindegren och Heüman gemensamt besökte.

Att ovanst. var Lindegrens rent privata tanke framgår därav, att i kyrkorådssammanträde den 4 april s. å. meddelas, att skulptörerna Alfr. Ohlson, Gustaf Malmqvist och Sigrid Blomberg anmodats att inlämna förslag till altaruppsats. Om dessa förslag (Lindegrens ej undantaget) talas sedermera ej vidare, men Alfr. Ohlson levererade dock en gipsmodell, som ännu förvaras på kyrkvinden. Den 18 juli 1905 omnämnes Kungl. Maj:ts nådiga tillstånd att övertaga den Prechtska altaruppsatsen. Köpesumman var 5 000 kronor, en affär, som utan allt tvivel var till bättnad för barockkyrkans interiör.

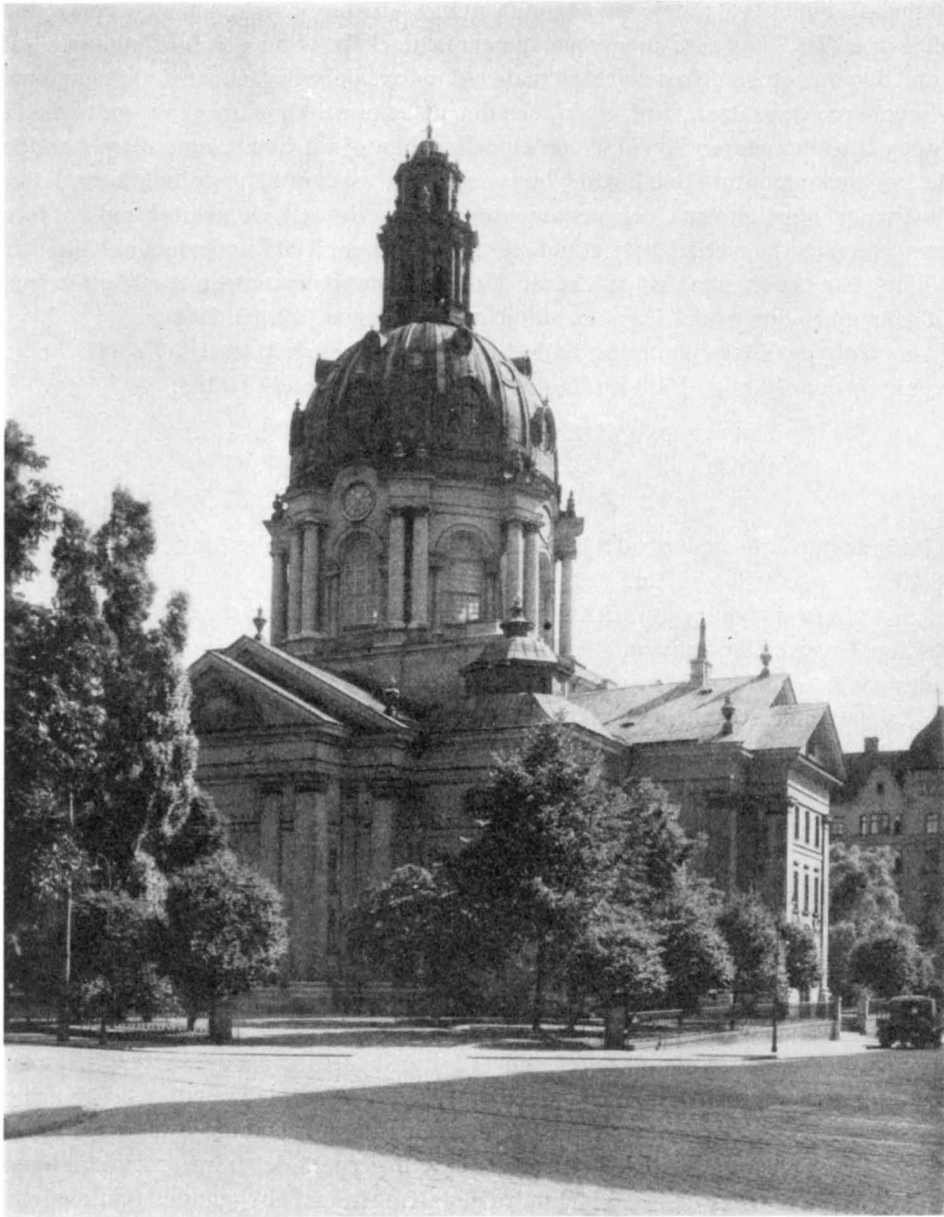

Fig. 101. Kyrkan från n.v. Foto N. Åzelius 1935.
Die Kirche von NW. The church from the north-west.

Beskrivningen av altaruppsatsen återfinnes nedan s. 179 ff. Här meddelas blott, att den före uppsättandet »tvättades», så att man månne utröna, i vad mån den urspr. färgen kunde bibehållas. Restauratörer voro snickaren Carl Eriksson och bildhuggaren Alfred Ohlson. Konservatorn Allan Norblad hade enl. PROT. själv begärt att få deltaga, snarare själv »rengöra» uppsatsen. Enl. PROT. ser det ut som om hans ansökan godtagits, men enl. uppgift av klockaren Arvid Waerner deltog han ej i arbetet, som alltså handhades av de två ovannämnda. Det bestod huvudsakligen av hopsättande och komplettering av de trasiga gipsfigurerna och ornamenten, under det att de arkitektoniska huvuddelarna uppgivas ha varit i gott stånd. (Syneinstrument 1905 undertecknat Agi Lindegren.) Det bör observeras, att snickaren Eriksson funnit uppsatsen för hög för kyrkan och därför gjort den något lägre än ursprungligen (PROT. 19. 10. 1906.)

Vid kyrkobyggandets planering hade kostnaderna uppskattats till 750 000 kr., men då balansen den 22 nov. 1906 företeddes, visade den följande status:

Anslag från församlingen	975 000: — kr.
Brist	34 167: 87 »
	Summa 1 009 167: 87 kr.

Agi Lindegrens förmodan, att kyrkan icke kunde fullbordas under en kostnad av 1 000 000 kr. var alltså riktig.

Sedan kyrkan avsynats av arkitekten Fritz Eckert, byggmästaren Nils Nilsson och arkitekten Gustaf Hermansson¹, ägde invigningen rum den 10 juni 1906. Akten för rättades av ärkebiskopen J. A. Ekman, assisterad av kyrkoherdarna Strandell, Landquist, Lagerström, Sterzel, Eklund, Montell, Larsson samt komministern Ring. Liturger voro pastorerna Rogberg och Montan. Predikan hölls av den odelade församlingens herde, E. Heüman. Högtidligheten bevistades av kronprins Gustaf (sedermera konung Gustaf V) prins Gustaf Adolf (sedermera kronprins Gustaf Adolf) samt hertiginnan av Dalarna.

Till högtidligheten hade av myntgravören professor Erik Lindberg präglats en minnespenning, vartill stampen förvaras i Kungl. Myntet, (se titelvinjetterna).

KYRKOPYGGNADEN

LÄGE

Gustav Vasa kyrka upptager med sitt kyrkogårdsområde kvarteret Syrenen, vilket bildar en stympad triangel mellan Odengatan, Västmannagatan och Karlbergsvägen (fig. 100). Huvudfasaden är den ö., mot Odenplan vettande. I det ovan omtalade markbytet med staden förband sig den senare att reservera det framför kyrkan liggande området för plantering och att förhindra dess framtida bebyggande. Kyrkogårdsområdet, som med en granitsockel höjer sig över omgivande gatunivå och omgives av

¹ GUSTAF HERMANSSON, f. 1864, d. 1931, har bl. a. ritat Oskarskyrkan och Sofiakyrkan i Stockholm samt kyrkor i Sundsvall och Hälsingborg.

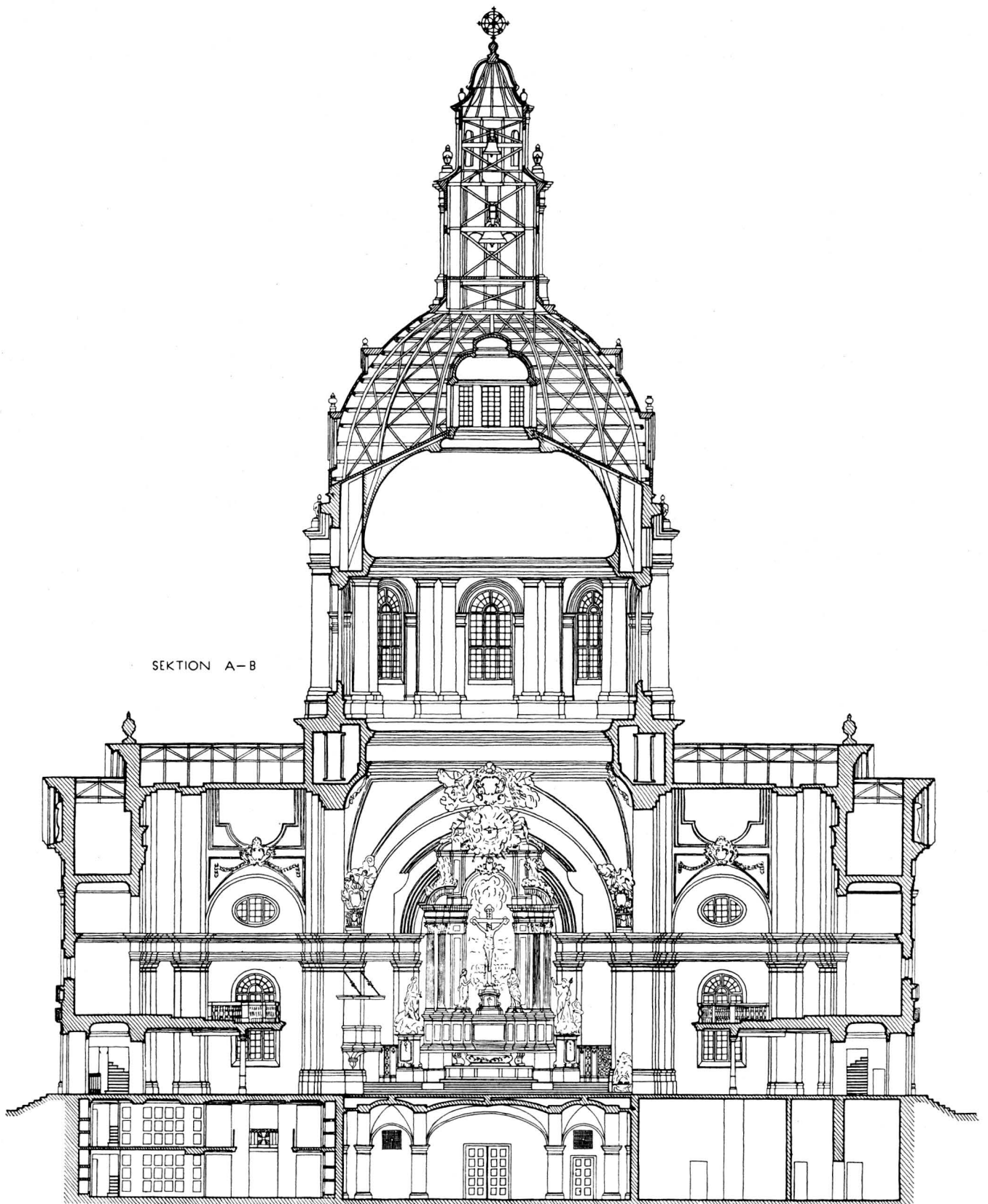

Fig. 102. Tvärsnitt mot v. Uppmätt av R. Andersson 1935. Skala 1:300.
 Querschnitt gegen W. Section towards the west.

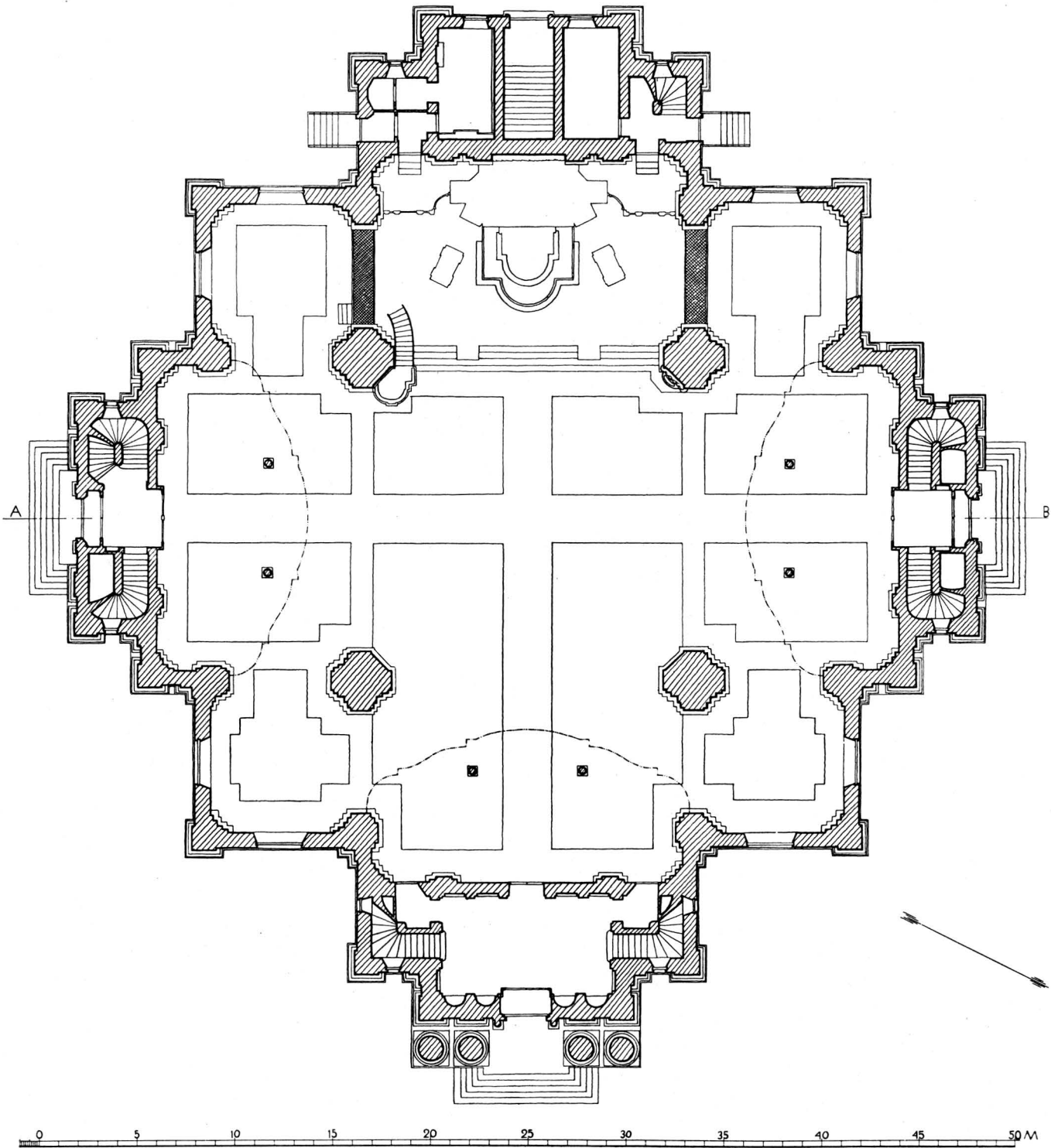

Fig. 103. Plan. Uppmätt av R. Andersson 1935, kompletterad 1941. Skala 1 : 300.
Grundriss. Plan.

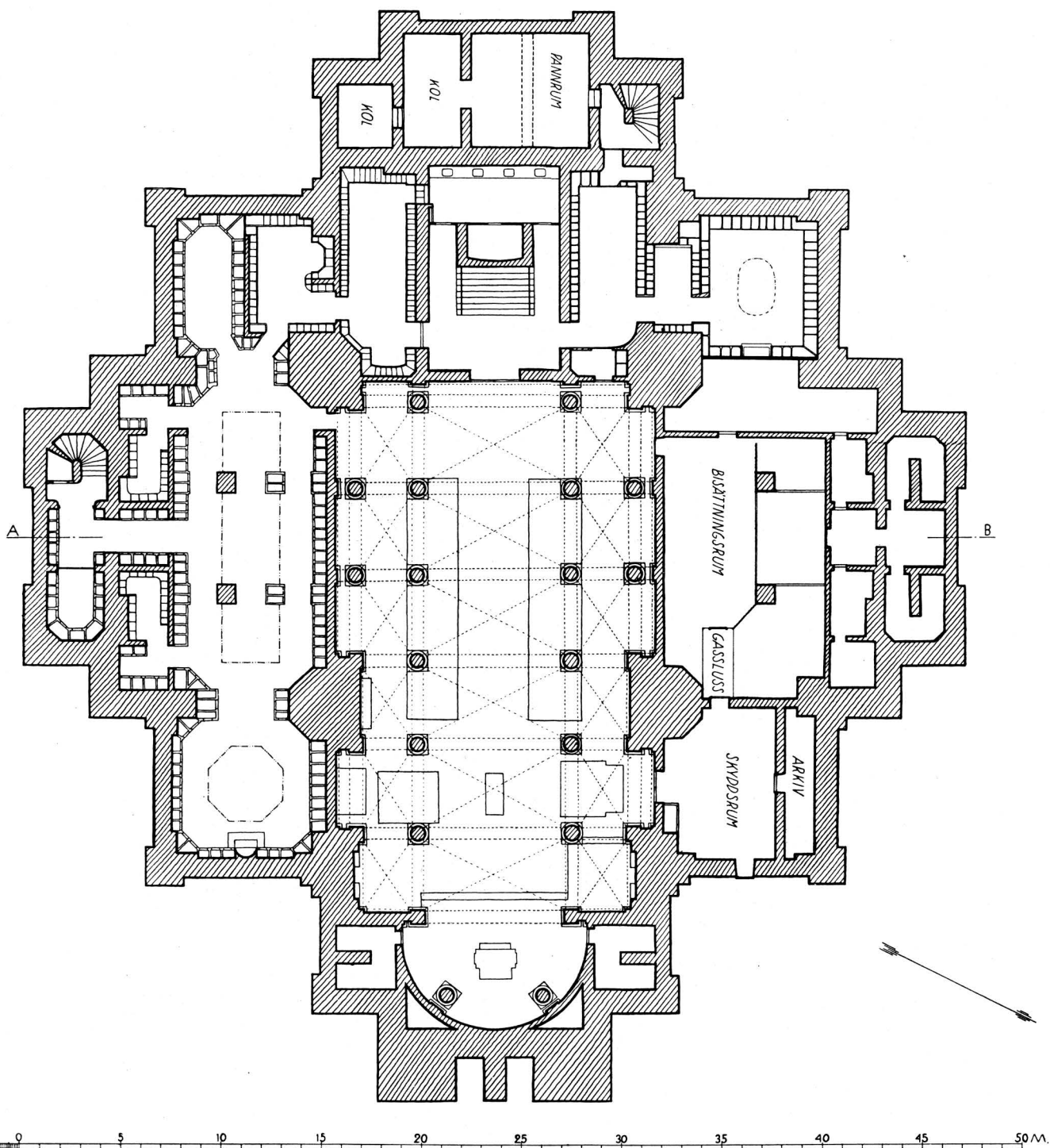

Fig. 104. Plan av kryptvåningen med begravningskapell och columbarium. Uppmätt av R. Andersson 1935, kompletterad 1941. Skala 1 : 300.

Grundriss der Krypta mit Totenkapelle und Kolumbarium.

Plan of the crypt of the church with a mortuary chapel and a columbarium.

Fig. 105. Huvudportalen (i ö.). Foto N. Åzelius 1935.
Das Hauptportal (im O.). The main portal (in the east).

Fig. 106. Västportalen. Foto N. Åzelius 1935.
Das Westportal. The western portal.

Fig. 107. Interiör mot n. Foto N. Åzelius 1935.
Inneres gegen N. Interior towards the north.

järnstaket, planterades 1907 med lindar och häckar. Det har aldrig använts som begravningsplats. I den mån planteringen på »förgården» växte till kom den att alltför mycket dölja arkitekturen. I stället för att utgöra en värdig förgård och monumental uppgång till kyrkans huvudfasad och huvudingång, utgjorde den en skärm av diffusa lövmassor. Nyligen har därför en mindre rensning företagits, och planer synas vara å bane till en genomgripande reform i medvetet arkitektonisk anda.

PLAN

Kyrkans plan är, i anslutning till italienska barockkyrkor, formad som ett grekiskt kors med kvadrater i de yttre vinklarna. Under kyrkorummet är bl. a. gravkapell och columbarium.— Materialet är tegel med grågul puts, grunden är betong, socklarna granit, de doriska hörnpilastrarnas kapitäl och baser kalksten.

MATERIAL

EXTERIÖR

Korsarmarna täckas av låga sadeltak. Från gavelkrönens spets och fot resa sig urnor med eldslågor — efterbildningar av de i barockarkitekturen så vanliga pots-au-feu — klädda med förgylld koppar. Svickelkvadraterna täckas av karnisade tälttak, krönta av låga, åttkantiga lanterniner med tryckta, karnisade kupoltak. Allt behärskas av den

Fig. 108. Interiör mot v. Foto Almberg och Preinitz 1930.
Inneres gegen W. Interior towards the west.

stora huvudkupolen med dess höga tambur, vilken genom kopplade romerskt-doriska kolonnetter med förkroppningar delas i åtta fält, varje med rundbågigt fönster. Från de med »eldurnor» krönte förkroppningarna löpa lister upp mot kupolens krön. På vart och ett av de sålunda bildade åtta fälten ett större och ett mindre rundfönster. Upp ur kupolen växer en åttasidig lanternin i två våningar, krönt av kors med mässingsstrålar. Alla yttertak klädas av kopparplåt.

Förutom av de redan nämnda överljusfönstren i tamburen upplyses kyrkan av 8 rundbågiga huvudfönster, placerade 2 på varje hörnkvadrat. Över varje huvudfönster ett mindre i form av en liggande oval. I samtliga fönster (utom kupolens) är insatt patinerat och bränt antikglas enl. förslag av K. Nordenskjöld 1933. V.-fasaden har dessutom 8 rektangulära fönster i tre våningar, samt trappfönster, samtliga rektangulära.

Av de 4 ingångarna är den ö. huvudportal (fig. 105), flankerad av två joniska halvkolonnetter med förkroppningar, prydda med kerubhuvuden. Kolonnetterna uppbära ett entablement med bruten gavel, på vars sida vila »Tron» och »Hoppet», under det att

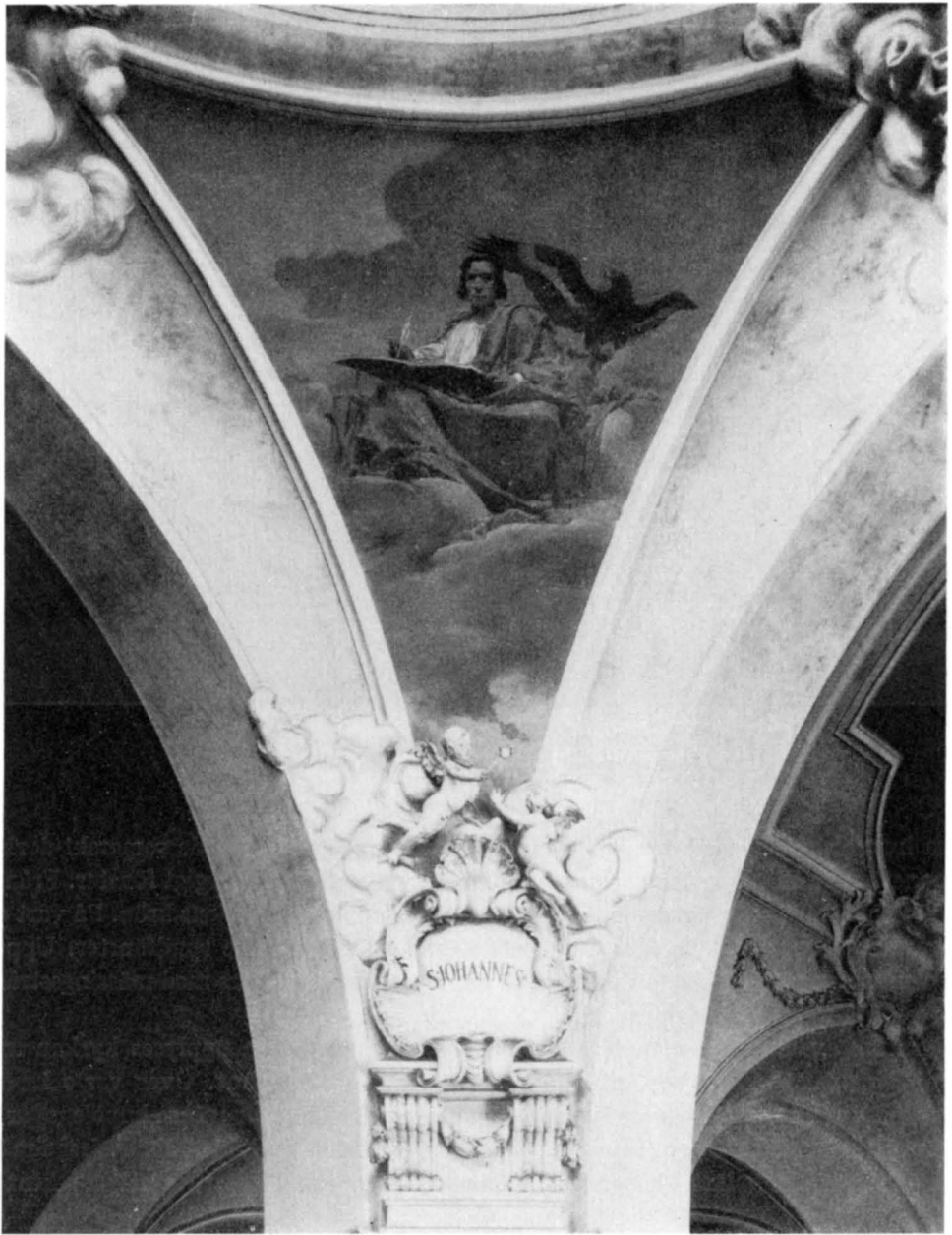

Fig. 109. Evangelisten Johannes. Freskomålning i s.v. valvsveckeln av V. Andréhn 1905.
Foto N. Åzelius 1935.

Der Evangelist Johannes. Frescogemälde in dem
süd-w. Gewölbezwickel von V. Andréhn 1905.

John, the Evangelist. Frescopainting in the south-
western spandrel by V. Andréhn in 1905.

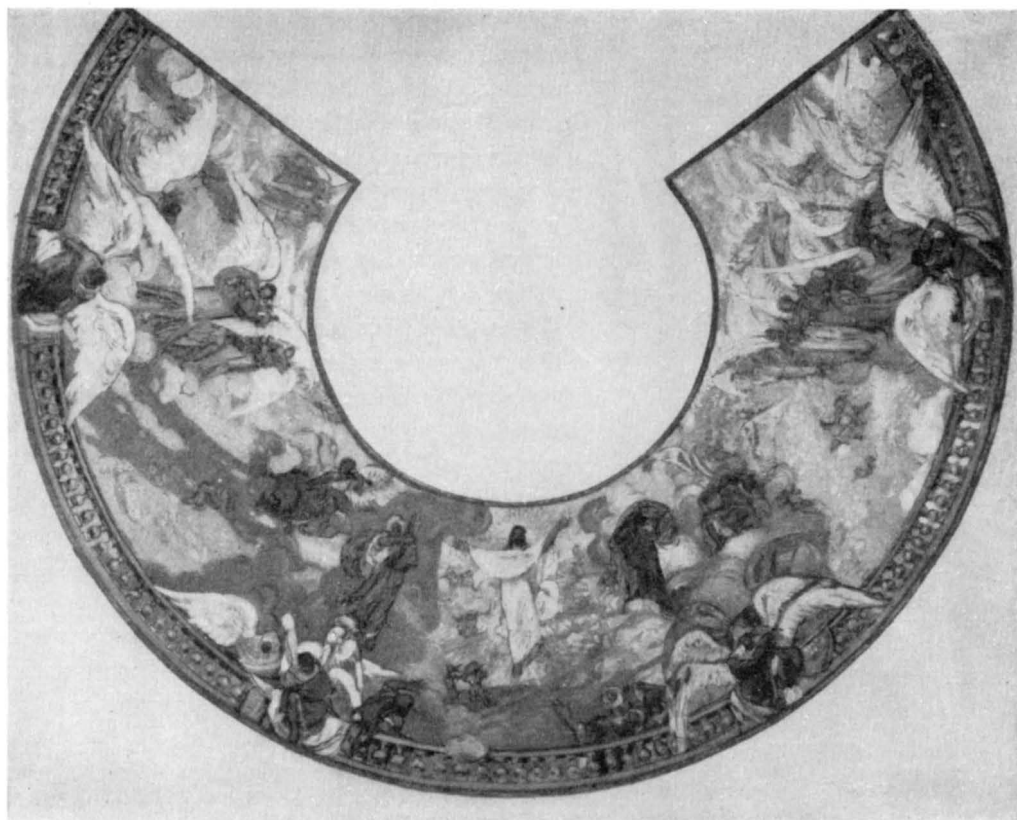

Fig. 110. Kristi förklaring. Förslag till kupolmålning av Olle Hjortzberg 1905. Foto N. Åzelius. Christi Verklärung. Entwurf eines Kuppelgemäldes The glorification of Christ. Design for a painting in the cupola by O. Hjortzberg in 1905.

»Kärleken» bildar krön. Gavellinjerna bilda ram för en relieftavla framställande Gustav Vasa mottagande bibeln. Ovanför portalen står på en marmortavla följande inskrift i guld: IN GLORIAM OMNIPOTENTIS DEI HOC TEMPLUM NOMINI GUSTAVI VASA REGNANTE TRICESIMUM QUARTUM ANNUM OSCARE II. INAUGURATUM EST A. D. MCMVI (= Till Guds den Allsmäktiges ära är detta tempel med Gustav Vasas namn i Oscar II:s 34:e regeringsår invigt år 1906.) Hela portalen — liksom övriga portaler — med prydnader utförd av savonniersten efter modell av bildhuggaren Alfr. Ohlson¹. Själva stenhuggararbetet (även figurerna) är levererat av A. B. Anderssons Mekaniska stenhuggeri, Stockholm.

¹ KARL ALFRED OHLSON, f. 1868, d. 1940, började som yrkesbildhuggare i trä och sten, har utfört figurer för Skara domkyrkas portal (1904) och kopierat Storkyrkans S:t Göransgrupp (1912). Bland hans större arbeten märkes Karl XIV Johan i Örebro (granit, 1919) och »Smålandsryttaren» i Eksjö (1929).

INTERIÖR

Fig. 111. Abrahams offer och Jakobs kamp. Förslag till dekoration i korsarm av Olle Hjortzberg 1905. Foto N. Åzelius.
 Abrahams Opfer und Jakobs Kampf. Entwurf eines Deckengemäldes von O. Hjortzberg 1905. The immolation of Isaac and Jacob's fight. Design for a vaultpainting by O. Hjortzberg in 1905.

N.- och s.-portalerna äro varandra lika. Entablementen uppbäras av doriska pilastrar. Kartuscher omgivna av blad- och musselornament bära inskrifter (Gustav Vasas valspråk): den n.: OMNIS POTESTAS A DEO (= All kraft av Gud), den s.: BEATUS QUI TIMET DOMINUM (= Säll den som fruktar Herran). Det lilla gavelfältet ovanför vardera portalen prydes av en kartusch omgiven av blad och palmkvistar.

V.-portalen (fig. 106) för icke in i kyrkan utan till »kryptan» (se nedan s. 170). Överstycket prydes av dödseblem i relief samt inskriften: SALVATOR MUNDI ADIUVA NOS (= Världens Frälsare, hjälp oss).

Samtliga dörrar äro av ek, delvis med inläggningar.

Interiören motsvarar den yttre formen — ett ansenligt kupoltäckt mittrum, samt fyra korsarmar, av vilka den v. bildar koret. Dessutom vidgas rummet genom de fyra svickelkvadraterna. Dessa ha icke överljus. Ljuset i kyrkan är alltså starkt koncentrerat i mittpartiet.

Pelarna, som bära kupolen, äro åttasidiga, mot korsarmarna avtrappade i sex språng.

Korsarmarna täckas av tunnvalv, mittrummet av huvudkupolen, byggd på pendentiv (fig. 107). Tamburens inre motsvarar det yttre. De med låga kupolvalv övertäckta hörnkvadraterna öppna sig mot korsarmarna genom låga bågar, vilande på pelarna samt väggpilastrarna. Mittrummet öppnar sig mot korsarmarna med vida bågar, vilkas hjässa prydes av en inskriftstavla, krönt av en mussla och buren av flygande änglar, den ena blåsande i basun. Över v. bågen: »Detta · gören · till · min · åmin-nelse», över n.: »I · skolen · vara · helige, ty · jag · är · helig», över ö.: »Den · där · tror · och · blifver · döpt · skall · varda · salig» och över s.: »Se · Guds ·

Lamm · som · borttager · världens · synd». Den nämnda ornamentala och figurliga dekoren är utförd i stucc.

Runt hela interiören löper en låg panel, liksom pelarnas baser utförd av vit marmor.

Fig. 112. Evangelisten Johannes. Förslag till svickeldekoration av Olle Hjortzberg 1905. Foto N. Åzelius.

Der Evangelist Johannes. Entwurf eines Zwickelgemäldes von O. Hjortzberg 1905. St. John, the Evangelist. Design for decoration in a spandrel by O. Hjortzberg in 1905.

Golvet i gångar och hörnkvadrater bildar schackbrädsmonster av grön och vit marmor, i koret geometrisk mosaik av samma material; i bänkkvadraterna brunmålat brädgolv.

Innerväggarna äro målade i gulgrå marmorering, pelare, pilastrar, bågar och fönsteromfattningar i vit marmorering. Längs takranden en list, målad i rödaktig marmorering. Den urspr. målningen utfördes av målarmästaren Edvard Bergh.

Kartuschliknande tavlor finnas även i hjässan av bågar mellan korsarmar och hörnkvadrater. De äro omgivna av guirlander och palmkvistar men sakna inskriptioner. Samtliga kartuscher utförda efter modeller av Alfred Ohlson.

Huvudkupolen, svicklarna mellan mittkvadratens fyra bågar, korsarmarnas och hörnkvadraternas tak fyllas av målningar al fresco, utförda 1905 av A. V. Andréhn.¹

PLAFOND-
MÅL-
NINGAR

¹ ANDERS VIKTOR (VICKE) ANDRÉHN, målare och tecknare, f. 1856, d. 1930, var mycket anlitad som plafondmålare för restauranter och teatrar. Utom Gustav Vasa-kyrkan har han dekorerat Sofiakyrkan i Stockholm och Hörnefors kyrka i Västerbotten. Var dessutom produktiv tecknare i skämtpressen samt bokillustratör.

Fig. 113. Valvmålning i v. korsarmen av V. Andréhn 1905. Foto N. Åzelius.
 Deckenmalerei in dem westlichen Kreuzarm von V. Andréhn 1905. Mural painting in the western vault by V. Andréhn
 in 1905.

Motivet för huvudkupolens målning är Förklaringen. Figurgruppen, Kristus, Moses, Elias och lärjungarna, är målad i kupolens v. del, resten upptages av himmel och molnskyar. I mittkvadratens svicklar de fyra evangelisterna. Namnet på varje evangelist står under respektive scen i en i gips modellerad kartusch, omgiven av molnskyar och änglabarn. Under huvudscenen står: SE · DENNE · ÄR · MIN · ÄLSKADE · SON · I · HVILKEN · JAG · HAFVER · ETT · GODT · BEHAG · HONOM · HÖREN. Korsarmarnas målningar framställa vardera två änglar i molnskyar med resp. kalk, kors, lagens tavlor och duva, hörnkvadraternas putti med resp. törnekrona, blomsterkrans, palmkvist och rosenbukett.

Målningarna äro utförda i tämligen stora och mot varandra avgränsade färgfält, gult, rött, brunt, violett och blått. Färgskalan är dock övervägande kall och i detta avseende väl stämd till väggarnas kyliga ton. Figurgrupperna äro genomgående mycket små i förhållande till de omgivande stora molnmassorna. (Fig. 113).

Förslag till plafondmålningar inlämnades även av Olle Hjortzberg¹ och Nils Asplund².

¹ GUSTAF OLOF (OLLE) HJORTZBERG, f. 1872, målare, professor vid Konstakademien, lärare därstädes i dekorativ målning, har bl. a. utfört dekorationer i Uppenbarelsekyrkan i Saltsjöbaden, samt i Stockholm; Klara, Engelbrekts, Matteus och Immanuelskyrkan, (vid Tulegatan), tillhörig Svenska Missionsförbundet.

² NILS ASPLUND, f. 1874, figur- och porträttmålare. Har bl. a. dekorerat i Göteborgs Högskola, Landskrona rådhus och Hallwylska palatset i Stockholm.

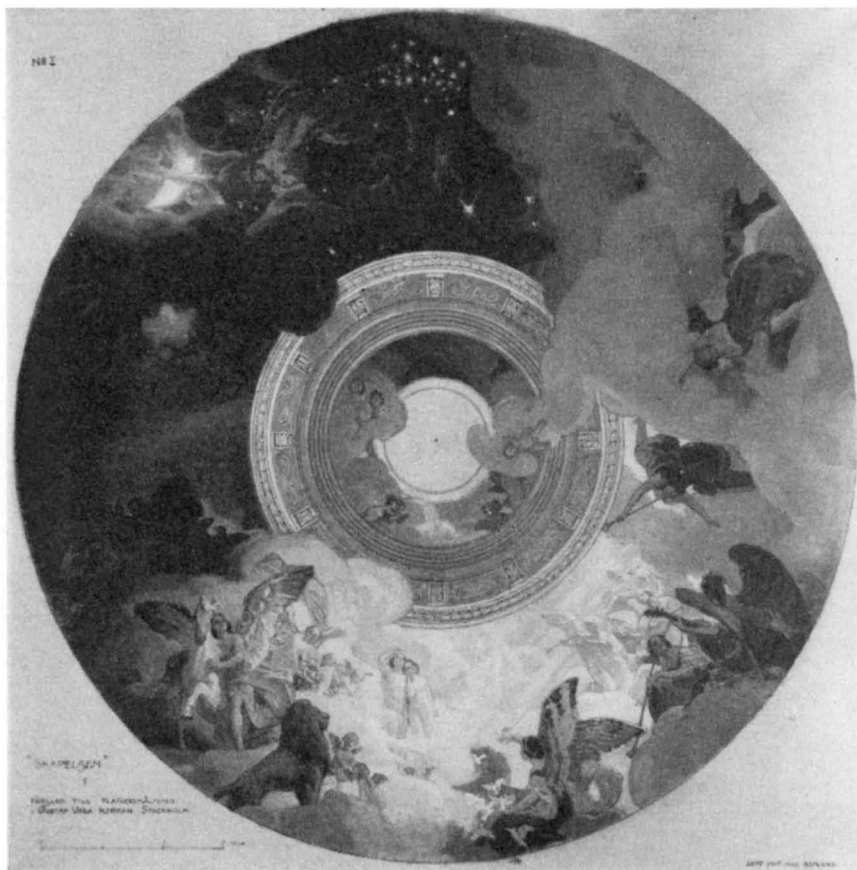

Fig. 114. Skapelsen. Förslag till dekoration i kupolen av Nils Asplund 1905.
Foto N. Åzelius.

Die Schöpfung. Entwurf für die Ausschmückung des Kuppelgewölbes von N. Asplund 1905.

The creation. Design for decoration in the cupola by N. Asplund in 1905.

Skisser till dessa, utförda i tempera och inramade i förgyllda träramar, förvaras i n. sakristian.

Hjortzbergs förslag till målning i kupolen framställer Kristi förklaring, (fig. 110). Kristus klädd i vitt och omgiven av strålar och svävande bland moln, nedanför och till höger och vänster omgiven av lärjungar, änglagrudder samt Moses och Elias. Mellan molnbankarna öppnar sig en utsikt ned mot jorden. Det hela hållet i gult, blått, violett och rött. — Förslag till dekoration av tunnvalv i en korsarm (1905): kompositionen har två motiv, Abrahams offer och Jakobs brottning, (fig. 111). Båda dessa behandla tron. Huvudfigurerna ha blå rockar, de omgivande molnen grågula, ängeln i Jakobs-kampen rödvioletta vingar. L. 75, B. 35. — Förslag till dekoration av en av svicklarna

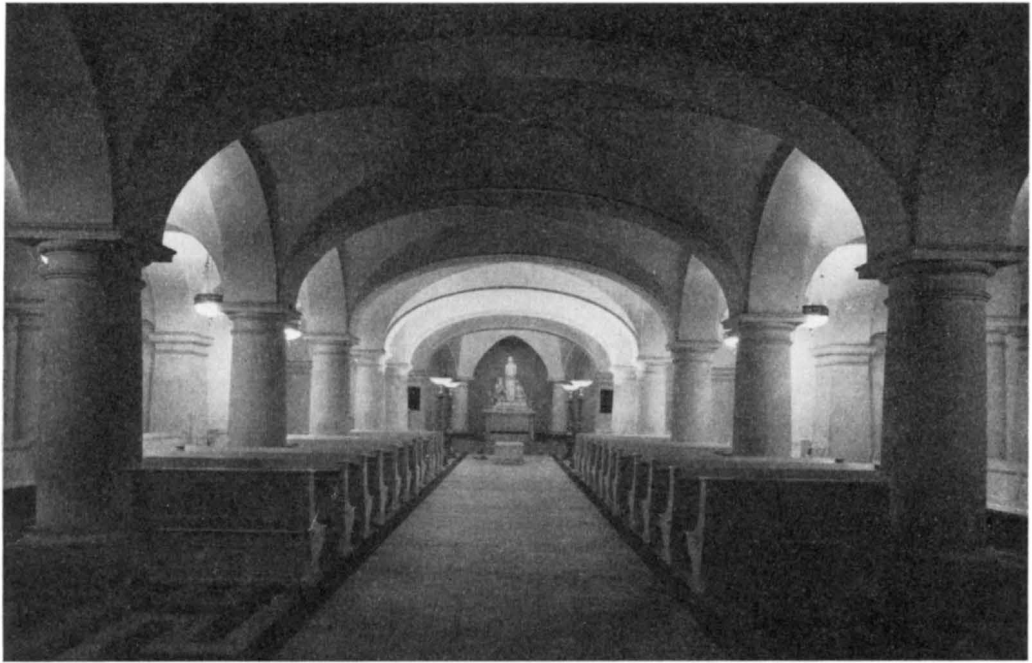

Fig. 115. Interiör av begravningskapellet. Foto N. Åzelius 1935.
Innere der Totenkapelle. Interior of the mortuary chapel.

(fig. 112): evangelisten Johannes, tempera, klädd i blå mantel, sittande bland rödgula moln. Utförd 1905. H. 70,5, B. 60,6.

Nils Asplund har även förslag till svickeldekoration. — Evangelisten Johannes, klädd i röd mantel och gul livklädnad; framför honom synes i ett rosafärgat moln örnen. Utförd i september 1905. L. 73, B. 52,5. — Förslag till målning i kupolen: »Skapelsen», (fig. 114). Målningen är delad i ett ljust och ett mörkt parti. I det senare framställs vattnets och jordens skiljande, fästets resande, himlakropparnas skapelse. I det ljusa partiet intager människans skapelse centrum. Scenerna sammanförs till ett helt genom svävande molnmassor. Hållet i blått, gult, rödgult, brunt, violett och andra färger. 75 × 75. Asplunds program lyder i sammandrag: 1) Kupol med lanternin: Skapelsen. 2) I valsvicklarna: de fyra evangelisterna; 3) i de fyra huvudtunnvalven åtta framställningar ur Kristi liv i grisaille och relief. Det senare emedan ytorna komma att ses i stark förkortning, utom i valven, där de alltså böra framträda så diskret som möjligt.

De tre konstnärernas förslag föranleddes icke av någon utlyst tävlan. Med undantag av vanliga entreprenader förekommo inga tävlingar vid Gustav Vasa kyrkas byggande och smyckande. Konstnärerna inlämnade snarare å eget initiativ sina förslag. För ett

Fig. 116. Interiörparti av columbariet. Foto N. Åzelius 1934.
Das Innere des Kolumbariums. Detail. Part of the interior of the columbarium.

modernt öga ter sig kanske Hjortzbergs förslag som det konstnärligt mera betydande, men till Agi Lindegrens barockkyrka passar tvivelsutan Andréhns i Tiepolos manér utförda fresker bättre. Av protokollen att döma har överhuvudtaget ingen diskussion om förslagen förekommit.

De två, målaren och arkitekten, tillhörde samma konst-historiska generation, första hälften av den nationella romantiken, och ha fått en stor del av sin fostran vid restaureringarna av Drottningholms och Gripsholms slott — Agi Lindegren var slottsarkitekt — under det att Hjortzbergs byzantinskt-medeltida manér tillhör nästa generation. Dock äro hans skisser för Gustav Vasa kyrka egentligen ej byzantiniserande utan anpassade till kyrkans barockkaraktär, livliga och nästan klatschiga i linjeföringen. Det Asplundska förslaget åter är i skisserna utfört i Kronberg-Mackart-stil, (fig. 114). Änglabarnen i kupoltoppen erinra något om Mantegnas änglar i Mantua. Sannolikt skulle den i skissen pointerade skillnaden mellan ljus och dunkel — ehuru den är

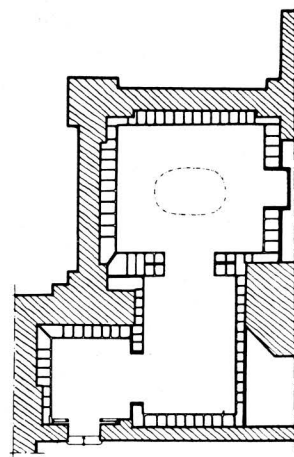

Fig. 117. Plan av ett parti av columbariets entresolvåning. Uppmått 1941. Skala 1 : 300.
Grundriss eines Teils vom Zwischengeschoss des Kolumbariums.
Plan of a part of the entresol of the columbarium.

konstnärligt riktigt tänkt — ej kommit till sin rätt i utförandet i kupolen med dess tämligen likformiga ljusfördelning. Andréhns fresker äro bättre anpassade till kyrkans belysningsförhållanden, utan markerade målade skuggpartier. Det må dock antecknas, att icke heller dessa komma fullt till sin rätt i dagsljusbelysning utan snarare synas vara avpassade till den jämnare artificiella. Sålunda fordrade konstnären, att belysningen i kupolen skulle ombesörjas av glödlampor i st. för det urspr. systemet med båggljuslampor.

SAKRISTIÖR Kyrkan har tvenne sakristior på sidorna av nedgången till gravkoret eller »kryptan» (se nedan). Ingångar från kyrkogården samt inifrån kyrkan på ömse sidor om altaret. I den s. finnes vid sydväggen ett litet altare av trä, f. ö. inredning i båda med bruna väggskåp. Denna användes huvudsakligen av prästerna. I den n. förvaras silver och textilier. Ovanför sakristiorna befinna sig två rum för konfirmandundervisningen i två våningar. Dessa äro inredda med bruna bänkar och en kateder och varandra alldeles lika.

UPPVÄRMNING OCH REPARATIONER Kyrkan uppvärmdes först av en lågtrycksanläggning. 1938 utbyttes denna mot en ny värmeledning med varmvattenssystem. Kyrkan reparerades 1914—15. 1939 beslöts en yttre allmän avputsning och vattnivning av murarna. Natursten lagades, och nytt koppartak pålades utom å kupolen och hörntornen (firma Gustaf Karlbom & Co.). Alla eldsurnor på taket samt den stora tornprydnaden omförgylldes (förgyllare Paul Magnusson). Kostnaden för denna reparation uppgick till närmare 150 000 kr.

GRAVKORET Från kyrkans v. ingång leder en bred trappa ned till det i kyrkans jordvåning belägna gravkoret (se planen fig. 104), som har karaktären av en krypta. Rummet, vars längdaxel sammanfaller med kyrkans ö.-v. axel, är treskeppigt och täckt av låga kryssvalv på sex par korta kolonner. Väggar och valv vita, golvet lagt av svart och vit marmor.

Längst fram (i ö.) ett marmoraltare, prytt med en grupp i marmor, »Kristus och de bedrövade» (fig. 118) av Edvard Brambeck 1906¹, bekostad av direktören Melcher Lindholm och Hamburgerbryggeriets styrelse.

Framför altaret en katafalk av vit marmor. — Enkla vita bänkar. — Belysningen är elektrisk, därjämte sju ljusstakar av förgylld mässing på altaret. — Jordfästningslåda, rund, på fot av mässing.

COLUMBARIET Gravkorets förhall står med dörrar i förbindelse med columbariet för askurnor, som upptager hela området s. om kryptan och en del av utrymmena n. därom. Det består av flera, med varandra korresponderande kamrar (plan, fig. 104) medels en läkta-lik anordning delat i två våningar. Tillträdet sker dels genom en vindeltrappa från södra förhallen, dels som nämnts från begravningskappellets vestibul. Arbetet med anläggningen begynte 1923 på initiativ av kyrkovärden ingenjören Gustaf Sällström, vilken till-

¹ AXEL EDVARD BRAMBECK, f. 22 sept. 1843 i Hälsingborg, d. 29 sept. 1919 i Fjälkinge, har utfört skulpturer för flera kyrkor. Bland dessa märkas »Kristi frestelse» i Mariakyrkan i Hälsingborg, dopfunt för Jakobs kyrka och tympanonreliefen över Klara kyrkas huvudingång, båda i Stockholm.

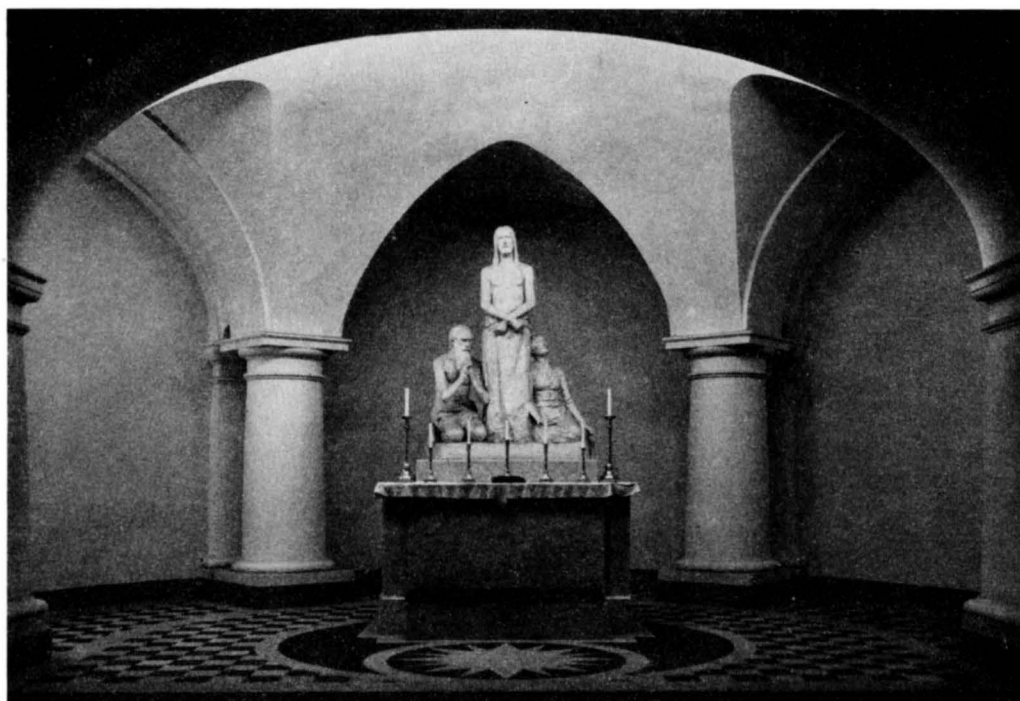

Fig. 118. Kristus Consolator, marmorgrupp på gravkapellets altare av Edv. Brambeck 1906.
Foto N. Åzelius 1935.

Christus Consolator, Marmorgruppe auf dem Altar der Totenkapelle von Edv. Brambeck 1906. Christ Consolator. Marble group on the altar of the mortuary chapel by Edv. Brambeck in 1906.

sammans med hovintendenten Gustaf Lindgren¹ uppgjort ritningarna. Invigning lördagen den 20/3 1924 av Pastor Primarius N. Widner. Columbariet omfattade då 1 105 nischer, varav 833 slutna, belägna i det stora huvudrummet, 102 fördelade på två mindre sidorum och 170 öppna, placerade i två andra sidorum. Allt betongarbete är utfört av A.-B. Arcus och den elektriska belysningen av A.S.E.A. Järnstaketten levererade av A.-B. Bröderna Hedlunds mekaniska verkstad.

Rummen äro hållna i ljusa färger. Golvet är lagt med mosaik i geometriskt mönster av vit och grön marmor. Väggarna äro vitputsade. De slutna nischernas rektangulära dörrar äro tillverkade av mattslipad carraramarmor. I dörrarna finnas mässingskrokar för upphängning av kransar och vaser för blommor till de dödas minne. Nischerna växla i storlek. De flesta rymma 6 à 7 urnor, en del ända till 17 st.

Den östligaste delen av columbariet bildar ett kapell med ett litet marmoraltare, prytt med ett enkelt kors med duva och strålar efter ritn. av ingenjören Gustaf Sällström.

¹ GUSTAF AXEL HERMAN LINDGREN, f. 1863, d. 1930, arkitekt, hovintendent, har bl. a. byggt krematoriet på n. kyrkogården i Stockholm och Karesuando kyrka samt restaurerat Riddarholmskyrkan.

Fig. 119. Altarupsats av Burchardt Precht 1725—31. Foto Almberg och Preinitz 1930.
Altaraufsatz von Burchardt Precht 1725—31. Altarpiece by Burchardt Precht 1725—31.

Fig. 120. Prechts altaruppsats i Uppsala domkyrka. Foto före restaureringen 1885—92.
Der Altaraufsatz Prechts in Dom zu Uppsala vor der Restaurierung 1885—92.   Precht's altarpiece in Uppsala cathedral before the restoration in 1885—92.

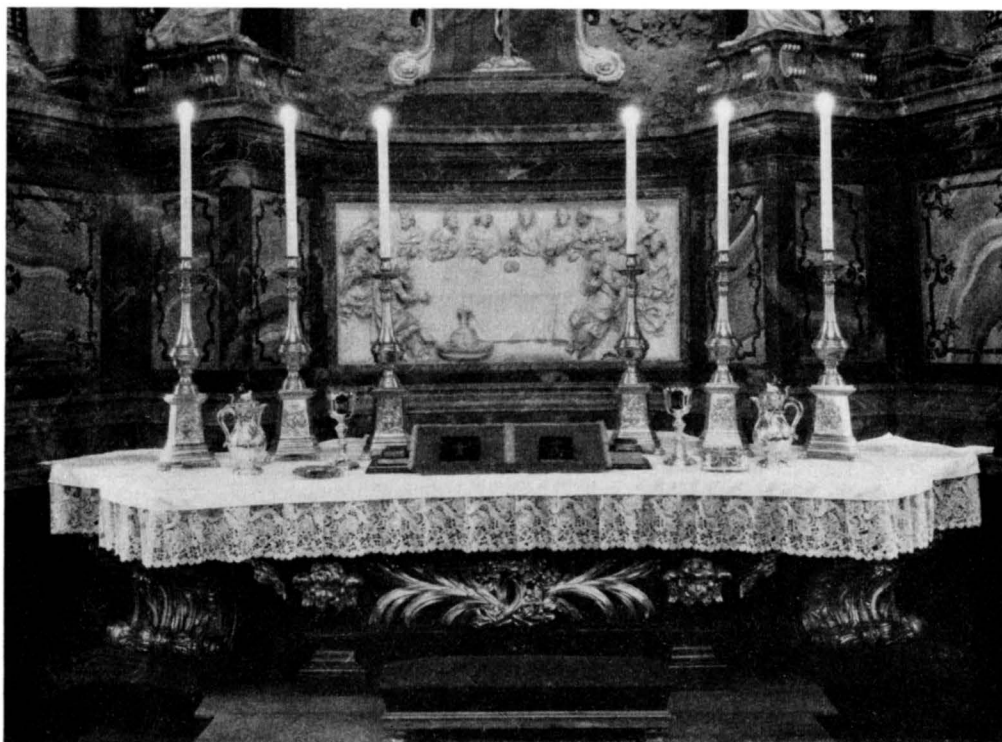

Fig. 121. Altaret av Burchardt Precht 1725—31. Foto Almberg och Preinitz 1930.
Der Altar von Burchardt Precht 1725—31. The altar by Burchardt Precht 1725—31.

Övre avdelningen står genom en brunnslik öppning i förbindelse med den nedre (fig. 116 f). Längst fram vid dennas ö. vägg står ett altare, vars nisch är avsedd att rymma askan av församlingens förste kyrkoherde. Detta ritades av G. Lindgren 1923.

Columbariet utvidgades åt v. 1927, likaledes på förslag av ingenjör Sällström, och omfattade då 1 400 nischer. 1930 beslöts ytterligare en utvidgning av columbariet, även denna gång efter ritning av Sällström. 1937 uppgjorde slutligen arkitekten R. Berghagen ett nytt utvidgningsförslag. Efter dess genomförande är antalet nischer nu 3 400.

Bisättningsrum n. om kryptan inrättades i samband med kyrkobygget i övrigt. 1940 inreddes detta såsom skyddsrum för 50 personer och rum för kyrkans arkivalier. För närvarande är ett bisättningsrum provisoriskt anordnat vid sidan av det första (se fig. 104).

Fig. 122. Förgyllda kompositakapitel på altarupsatsen. Foto L. af Petersens 1940.
Vergoldete Kompositenkapitelle am Altar- Gilded composite capitals of the altarpiece.
aufsatz.

KYRKOBYGGNADENS KARAKTÄR

Agi (August) Lindegren tillhörde från början den grupp svenska arkitekter, vilka omkr. 1870—1900 och i viss mån vid 1900-t:s början företråda en eklektisk-romantisk riktning av internationell typ. Italiensk, fransk och spansk renässans- och barock-

Fig. 123. Putto och ornament på altaruppsatsen. Foto L. af Petersens 1940.
Putto und Ornament. Altardetails. Putto and ornament. Details of the
altar decoration.

Fig. 124. Gudssymbol, en sol med den Helige Andes duva, högst upp på altaruppsatsen. Foto L. af Petersens 1940.

Gottssymbol, eine Sonne mit der Taube des Heiligen Geistes, hoch oben auf dem Altaraufsatz. Symbol of God, a sun with the dove of the Holy Ghost, at the top of the altarpiece.

arkitektur tages till förebild av några (Isæus¹, Clason, Lindegren², stundom även Helgo Zetterwall)³, under det att andra föredraga medeltida stilar (Hermansson romantik och gotik, Zetterwall och Möller⁴ gotik). Lindegren, som 1893 byggde Biologiska museet på Djurgården i gammalnordisk hallstil med en ornering, kopierande norsk träornamentik under 1100-t:s senare hälft och sedermera huvudsakligen var sysselsatt med restaurering av medeltida kyrkor, bl. a. Västerås' domkyrka (1898), blev 1894 slottsarkitekt vid Drottningholm. Detta hans arbete med skandinaviskt historiskt material och framförallt med Drottningholm synes starkt ha inverkat på hans formgivning. Han glider härigenom in i den allmänna 90-t:s-strömningen i svensk litterär och konstnärlig kultur; en ny nationell romantik föddes på 90-t. Den egna svenska arkitekturen från 1500- och 1600-talen, särskilt Gripsholms och Drottningholms slott, gjorde sin inverkan gällande i hela det svenska konstlivet under loppet av 90-t. och långt in i nästa sekel. Man har betecknat 1897 som ett genombrottsår med sin Stockholmsutställning, där det speciellt svenskt historiska spelade en betydande roll.

Det är alltså helt naturligt, att slottsarkitekten vid det tessinska Drottningholm följde den tessinska traditionen i valet av typ för den nya kyrkan — han ritade en centralanläggning med kupol. Men den internationella läggning, som var Lindegrens från begynnelsen, gör sig dock gällande. Han ansluter sig icke till de svenska verken — man skulle tänka på Kalmar domkyrka — utan rådfrågar närmast de berömda urbilderna för centralkyrkoarkitekturen — den italienska barocken. I detta syfte skedde hans ovan omtalade studieresa till Södern. Alltså kom Gustav-Vasa-kyrkan att ritas, visserligen icke som en slavisk kopia av någon viss italiensk barockkyrka, men mycket nära ansluten till t. ex. La Superga vid Turin av Filippo Juvara 1717—1731 (kupolen och tamburen). Byggnaden f. ö. är måhända komponerad med utgångspunkt från Michel Angelos planförslag till S. Peter i Rom, ehuru dennas absider här ersatts med avtrappningar i korsarmarna. Huvudentrén kan ävenledes förklaras som en reducering av ett italienskt mönster, kyrkan La Supergas klassicistiska portik. Som klassicerande barock torde överhuvud Gustav Vasa kyrkas arkitektur kunna karakteriseras.

¹ PER MAGNUS REINHOLD ISÆUS, f. 1841, d. 1890, professor vid Tekniska Högskolan. Som arkitekt utövade han en livlig och mångsidig verksamhet. Har bl. a. byggt Norstedt & Söners hus på Riddarholmen, Sturebadet och Skandias hus. Jämte I. G. Clason har han uppgjort förslag till Nordiska Museet. Han restaurerade och dekorerade i Tyska kyrkan i Stockholm.

² Angående Clason, Lindegren och Hermansson se s. 144, 146 och 154.

³ HELGO NIKOLAUS ZETTERWALL, f. 1831, d. 1907, överintendent. Bland hans restaureringar märkas Lunds domkyrka (1868—80) och Uppsala domkyrka (1885—92). Bland nya kyrkor, som uppfördes av honom, må nämnas Allhelgonakyrkan i Lund, Matteuskyrkan i Norrköping och Oskar Fredriks kyrka i Göteborg (alla på 1890-t.)

⁴ CARL OSCAR M. MÖLLER, f. 1857, d. 1933, överintendent. Hans förnämsta verk anses vara Johannes kyrka, Stockholm (1890).

INREDNING OCH LÖSA INVENTARIER

Kyrkans förnämsta prydnad är altaruppsatsen (fig. 119—132). Den är ursprungligen tillverkad av hovbildhuggaren Burchardt Precht för Uppsala domkyrka mellan åren 1725—1731¹.

ALTARE OCH
ALTAR-
UPPSATS

Dess historia lyder i korthet. Under den stora eldsvådan, som övergick Uppsala 1702, förlorade domkyrkan sitt altarskåp. Medel saknades att omedelbart ersätta detsamma. Först 1725 var domkapitlet i stånd att anskaffa ett nytt, och man vände sig då till landets mest berömde bildhuggare Burchardt Precht, som även inlämnade förslag med beskrivning.

Vid Helgo Zetterwalls s. k. stilenliga restaurering av domkyrkan utgallrades emellertid det stora barockaltaret och ersattes av ett nytt i goticerande stil. Prechts verk hamnade då som deposition i Nordiska Museet.

Sedan Agi Lindegren d. 12 nov. 1904 av Byggnadskommittén anmodats att inlämna förslag till allmän dekorerings av kyrkointeriören, uppvisade han vid kommitténs sammanträde den 10 febr. 1905 bl a. skiss till altarprydnad, och den 14 mars s. å. meddelade han, att det föreläge möjligheter att för kyrkan förvärva Uppsala domkyrkas gamla altarprydnad, köpet har berättats ovan s. 152. Altaruppsatsen var vid förvärvandet i ganska miserabelt skick (jfr ovan s. 154). Sålunda saknade nästan varje gipsfigur åtminstone en hand, under det att eljest armar och huvud liksom arkitekturens ornamentsdelar voro lösa. Färg och förgyllning synas i huvudsak vara urspr., ehuru naturligtvis med åtskilliga kompletteringar. Hopsättning och komplettering av figurerna synas i stort sätt vara riktigt utförd, men genom nymålning ha de att döma av äldre avbildningar synbarligen förlorat i uttrycksfullhet.

Själva altaret — som tillhör Prechts skapelse — har formen av en med förgyllda palmkvistar och änglahuvuden sirad sarkofag — Kristi grav — liksom altarprydnadens arkitektoniska uppbyggnad utförd i trä (fig. 121). En huvudpelare på vardera sidan, målade i grågrön marmorering och på tre sidor försedd med släta, grönmarmorerade pilastrar med förgyllda kompositakapitäl, uppbär jämte två räfflade, grönmarmorerade kolonner med förgyllda kompositakapitäl och baser ett entablement, där huvuddelen är gulaktigt marmorerad. På varje pelares entablement står en fjärdedels rundbåge. Man tänkte sig, i denna för romerska altaren vanliga form, en av en rundbågig gavel krönt pelareställning med gaveln kluven i två hälfter. Precht själv använde uttrycket »bomberad» d. v. s. bombsprängd fronton. Det är en slags inkonsekvens, när Precht komponerat ytterligare en rundbåge mellan entablementen. Bakom kvartsbågarna resa sig två pelare, som uppbära en ny »bomberad fronton». I dennas sprängöppning ses

¹ BURCHARDT PRECHT, f. i Bremen 1651, d. i Stockholm 1738, har av professor JOHNNY ROOSVAL ägnats en monografi, Hofbildhuggaren Burchardt Precht, Sveriges allmänna konstförenings publikation XIV, Stockholm 1905. Beskrivningen av nämnda altare återfinnes där s. 53 ff, vartill hänvisas. Den återgives här endast i sammandrag.

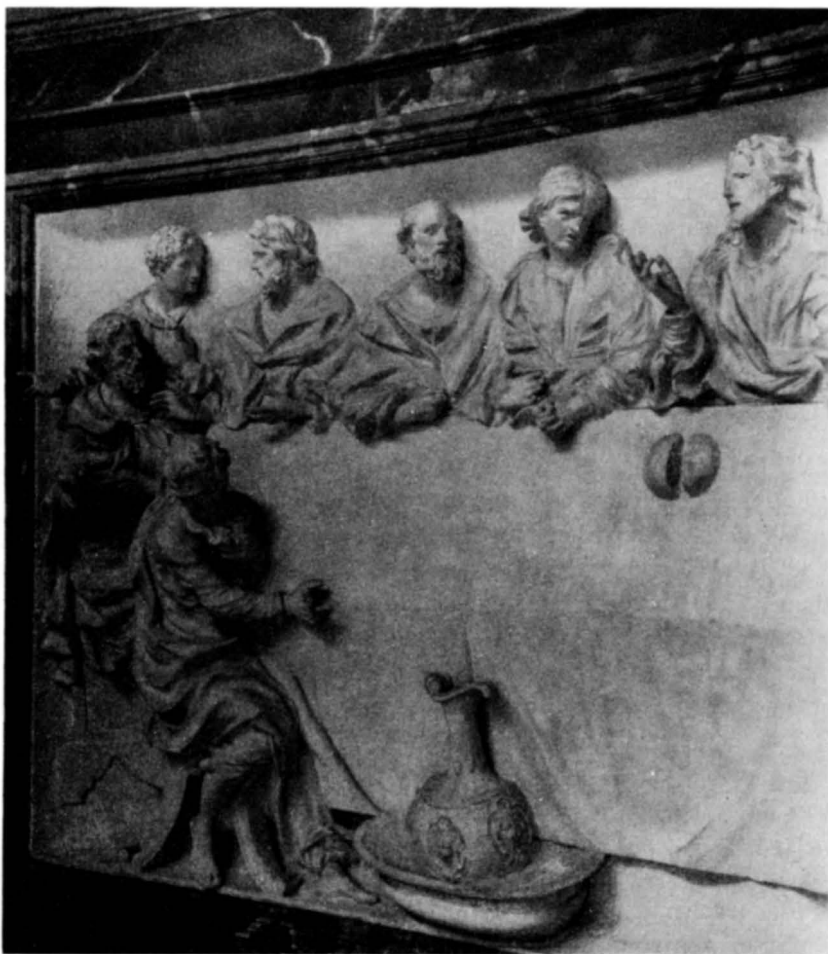

Fig. 125. Nattvarden. Relief på altarets predella. Vänstra delen. Foto L. af Petersens 1940.

Das Abendmahl. Relief der Predella. Linker Teil. The communion. Relief on the predella of the altar. The left part.

själva orsaken till sprängningen — en Gudssymbol, en sol med den Helige Andes duva, från vilken gyllene strålar skjuta ut som genomträngande eldkraft åt alla håll och moln av stuck knyta sig i krutröklika bollar. Det är denna ljuskraft som tänkes spränga det mäktiga portalbygget och tränga ned över Kristi kors. Denna ljussymbolik över Golgata var Prechts idé, i någon mån förberedd genom en solframställning i Gesù-altarets »sprängda» gavel. De båda pelarkomplexen skråna starkt inåt, hela uppsatsen bildar sålunda en nisch.

Fig. 126. Nattvarden. Högra delen. Foto L. af Petersens 1940.
Das Abendmahl. Rechter Teil. The communion. The right part.

Arkaturens sockel är delad i två våningar, grönmarmorerad med bruna eller gulbruna lister. I dess mittparti framställs Nattvarden i stuckrelief. Huvudframställningen mellan pelarna är som sagt en calvariegrupp i friskulptur. Kristus-bilden liksom all figurskulptur och inskriftstavlan på korset är tillverkad av stuck, korset med trifolieformade armändar av trä. Under korset stå Maria och Johannes.

Krucifixframställningens fond utgöres av en stuckrelief, framställande en stad med höga murar. Därövanför molnskyar med änglar. Denna detalj tillhör dock ursprungligen ej Prechts arbete utan är utförd av Alfred Ohlson.

Fig. 127. Maria. Detalj av altaruppsatsen. Foto
L. af Petersens 1940.

Maria. Detail des Altar-
aufsatzes. Mary. Detail of the altar-
piece.

Korsfäste med Johannes och Maria. Sidogrupperna, som stå på egna fristående socklar, prydda av voluter och guirlander, framställa hos Precht t. v. Tron, (fig. 131) i gestalt av

Precht hade själv bestämt, att bakom krucifixet skulle placeras en målad fond föreställande Jerusalem; detta motiv är alltså i den nya placeringen upprepat, ehuru i relief. Den av Precht fordrade fondmålningen utfördes av ritmästaren vid Uppsala universitet, Jan Klopper¹, och blev färdig 1732, alltså efter altarets invigning. Den avlägsnades 1752 och är nu försvunnen. Altaruppsatsen kom sålunda att bilda en praktfull, öppen arkad mot det bakom altaret liggande Vasakoret. Här är en av huvudskillnaderna mellan altarets ursprungliga plats (fig. 120) och den nya. Här i Gustav Vasa kyrka är det placerat intill en sluten vägg.

Prechts förebild har varit Ignatiusaltaret i Chiesa del Gesù i Rom, komponerat av Andrea Pozzo och försett med skulpturer av de franska skulptörerna Pierre Legros d. y. och Jean-Baptiste Théodon (sidogrupperna) samt Bernardino Ludovisi och Lorenzo Ottone (Treenighetsgruppen). Uppsalaaltarets uppbyggnad spränges emellertid upptill, därigenom att Precht placerat bågen ovanför kämpelisten. Genom att kröna det hela med en gloria, inspirerad av S. Peters Catedra i Petersdomen i Rom (av Bernini) har han dessutom givit sitt altare proportioner, vilka äro skenbart väldigare än Ignatiusaltaret.

I fråga om figurutsmyckningen följer Precht så långt han kan sin förebild, d. v. s. i anordningen, men innehållet är lutherskt. Ignatius' av Loyala bild är ersatt av den

¹ JAN KLOPPER, målare av holländsk börd (d. 1734), var verksam i Sverige från 1700-t:s början. Från 1713 som ritmästare vid Uppsala universitet. Målade porträtt av bl. a. Johan Peringskiöld (1706, Nationalmuseum) och H. Wallenius (Uppsala universitet).

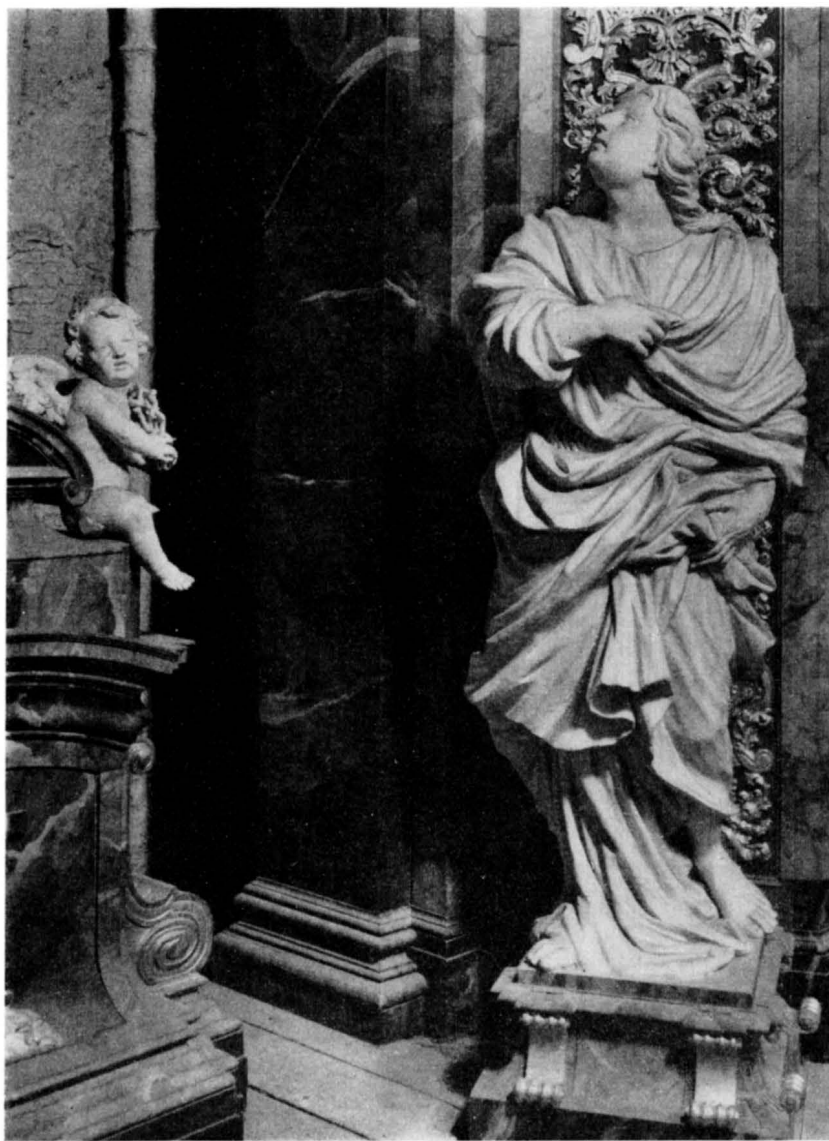

Fig. 128. Johannes. Detalj av altaruppsatsen. Foto L. af Petersens 1940.
Johannes. Detail des Altaraufsatzes. John. Detail of the altarpiece.

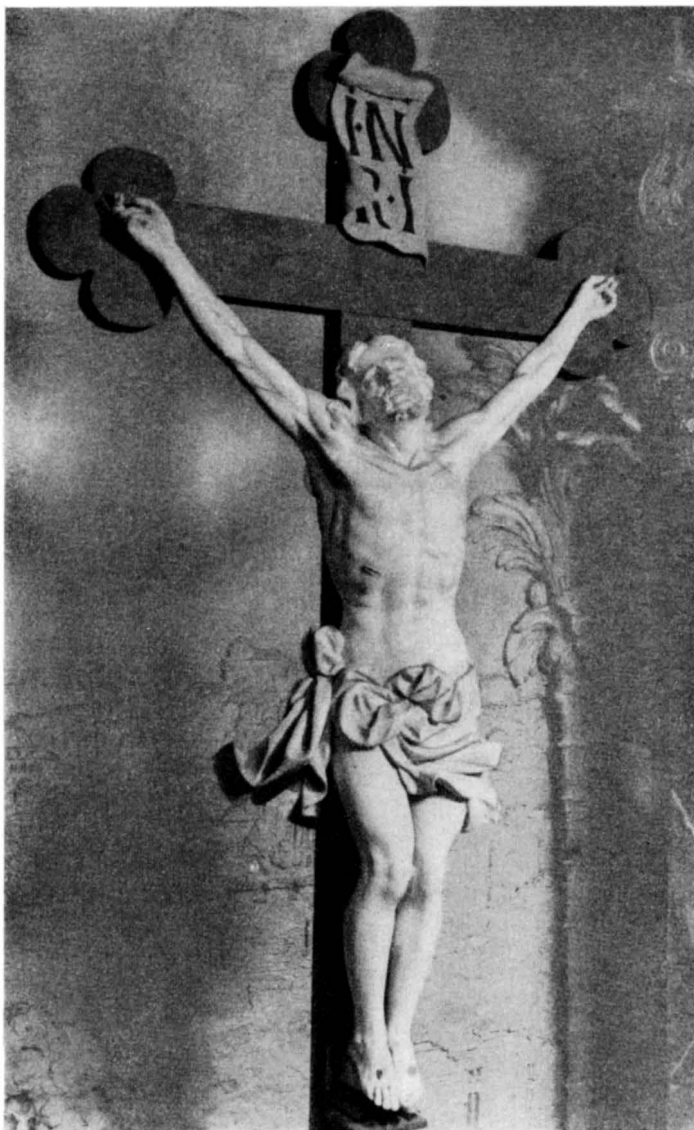

Fig. 129. Den Korsfäste. Detalj av altaruppsatsen. Foto L. af Petersens 1940.
Christus am Kreuze. Detail des Altaraufsatzes. The Crucified One. Detail of the altarpiece.

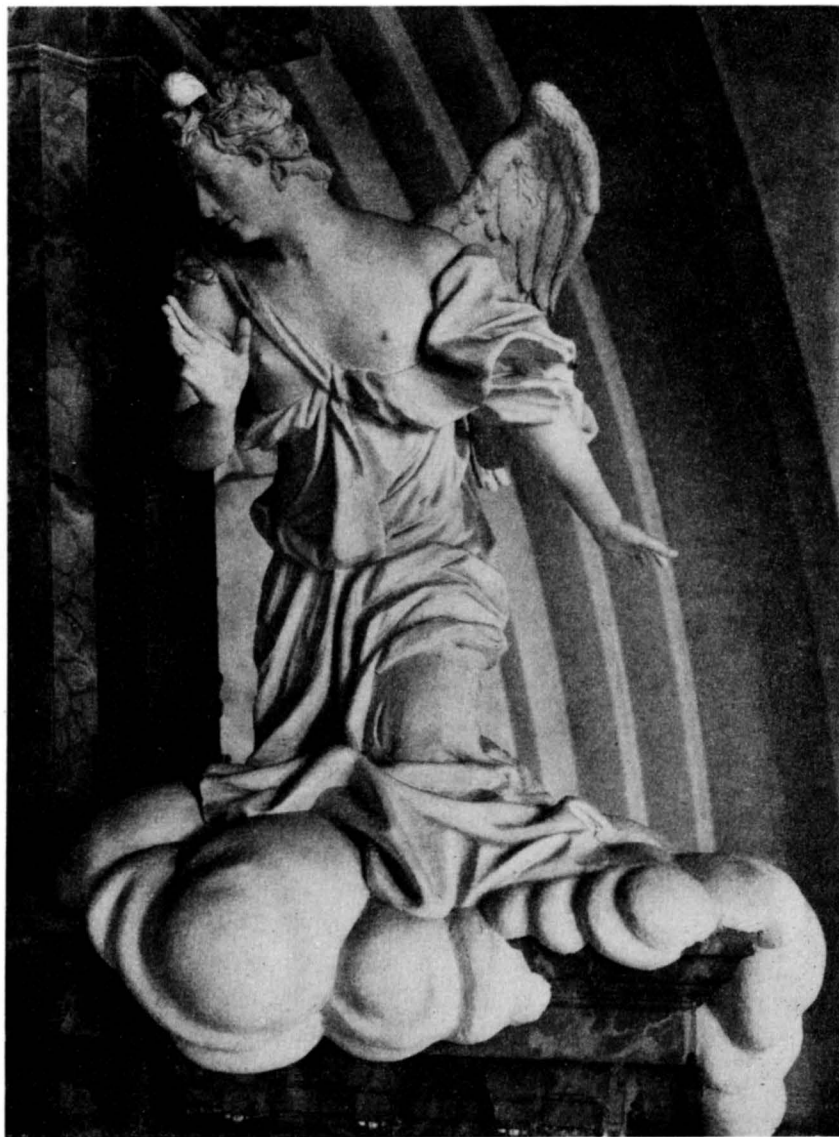

Fig. 130. Ängel. Detalj av altaruppsatsen. Foto L. af Petersens 1940.
Engel. Detail des Altaraufsatzes. Angel. Detail of the altarpiece.

Fig. 131. Tron. Sidogrupp till vänster om altaret. Foto i kyrkans arkiv.
Der Glaube. Seitengruppe links vom Altar. The Christian faith. Side-group to the left
of the altar.

Fig. 132. Nya testamentet. Sidogrupp till höger om altaret. Foto i kyrkans arkiv.

Das neue Testament. Seitengruppe New Testament. Side-group to the right
rechts vom Altar. of the altar.

Fig. 133. Dopfunt av marmor av Sigrid Blomberg 1906. Foto N. Åzelius 1935.

Marmornes Taufbecken von Sigrid Blomberg 1906. Baptismal font in marble by Sigrid Blomberg 1906.

Fig. 134. Kalk och vinkanna från hovjuvelerare G. G. Hallberg 1906. Foto N. Åzelius 1935.
 Silberner Kelch und Kanne. Juwelier C. G. Hallberg 1906. Chalice and jug of silver from the jeweller C. G. Hallberg in 1906.

en kvinna med en strålkranz med Gudsöga i ena handen och korsstav i den andra. Vid hennes fot en knäböjande konung, som kysser hennes kjortelfäll. En annan kvinnlig figur, Olydnaden, söker hindra honom, vilket Precht meddelar i sin beskrivning. Denna grupp ser ut som en fri kopia av motsvarande i Ignatiusaltaret, som där betyder Religionen dyrkad av en konung, som hindras av Ondskan, alltså ungefär detsamma som hos Precht. Den högra gruppens huvudfigur är också en kvinna, Nya Testamentet, med eldslåga i högra handen och korsstav i den vänstra, (fig. 132), framför och nedanför henne Syndens och Otrons personifikationer. I den romerska förebilden motsvaras

Fig. 135. Antependium av vit sidendamast, komponerat av Sofia Gisberg, Licium 1906.
 Antependium aus weissem Seidendammast, gezeichnet von Sofia Gisberg 1906, vom Textilatelier Licium gestickt. Antependium of white silk-damask, composed by Sofia Gisberg in 1906, made by the textile firm Licium.

gruppen av Den Rätta Tron nedslående Kätteriet, personifierat av två manliga figurer, stödda av kätterska skrifter »Luther, Calvin, Zwingli». Genom en mycket enkel omändring ha de jesuitiska bilderna givits för den protestantiska kyrkan passande innehåll, allt under det den nya versionen i huvudsak upprepar den gamla.

Det var utan tvivel en mycket god idé av Agi Lindegren att placera ett originalverk från den svenska barocken i sin barockbetonade kyrka. Detta var emellertid komponerat för ett betydligt högre rum än kornischen i Gustav-Vasa-kyrkan; dess höjd måste därför minskas något; tydligen består denna minskning i att krönsolens strålar, som ursprungligen voro långt utskjutande, förkortats. Man märker dock alltjämt disproportionen. Altarpuppens Guds-sol, som borde stråla vit ovan den mörka marmoreringen, ligger nu i dunkel eller halvdunkel, då kupolfönstrens ljus aldrig kan nå kornischens tak. Däremot har nischens bredd medfört en förbättring, i det att sidogrupperna framträda helt och dessutom friare, så att förhållandet mera motsvarar Prechts förebild i Rom. I Uppsala doldes de delvis av korpelarna.

På sidorna om altaret är numera en skärmanordning prydd med vasakärvar och grekiska kors. Den är ritad av K. Nordenskjöld 1938 (se fig. 102).

Altarringen, som tillhör den prechtska uppsatsen, är av trä, målad i brun och gulbrun marmorering. Balustrarna målade i granitmönster med blad och kransar i guld.

Predikstolen (fig. 108) har sin plats vid s. v. pelaren. Den är byggd av trä, utvändigt klädd med vit carrara- och brun Rouge-Royale marmor, den senare polerad och sirad med blomsterornament i relief. Arbetet utfört av Mekaniska stenhuggeriet, Smedsudden. Ljudtaket plant enl. kommittéordföranden Heumans anvisningar. Predikstols-trappans räcke är tillverkat av järn med ledstång av polerad mässing.

PREDIKSTOL

Bänkinredningen (se fig. 107) består av öppna, nummerade bänkar, ritade av Agi Lindegren, och sedan 1916 målade i brun och gulbrun marmorering. Två bänkar å s. korsarmen äro försedda med telefoner för lomhörda.

BÄNKAR

Kyrkan har läktare i n., s. och ö., bågförmigt framskjutande i kyrkorummet. Trappor till var och en leda från två håll från förhallarna. Barriärerna bildas av balustrar, målade i grå marmorering. Rikt ornerade kartuscher (fig. 107) uppe vid taket över samtliga läktare. På den n. läses: JESUS · CRISTUS · DENSAMME · I · GÅR · OCH · I · DAG · DESSLIKES · I · EVIGHET. Inskr. på den s. lyder: JAG · KOMMER · SNART · AMEN · KOM · HERRE · JESUS. Den ö. läktarens kartusch prydes av en lyra i st. för inskr.

LÄKTARE

På den östra läktaren har orgeln sin plats. Fasaden, ritad av Agi Lindegren 1906, är uppbyggd i två våningar, den övre indragen, och prydes av guirlander och änglar samt kartuscher med vasar, ornamenten förgyllda. Den om- och tillbyggdes 1914 efter ritningar av G. Lindgren. Den av Åkerman och Lund i Stockholm 1906 byggda orgeln om 40 stämmor ombyggdes och utvidgades med ytterligare 23 stämmor av E. A. Setterquist & Son i Örebro 1915 samt sedermera ytterligare förbättrad 1928, 1936—38 av A. Holmberg, Stockholm.

På den n. v. pelarens in mot mittrummet vända sida är ett dopbäcken av marmor infattat, (fig. 133) modellerat av Sigrid Blomberg¹. Det består av musselformad skål, ovanför vilken sitta två änglabarn, omgivna av upptornade moln. Överst en flygande duva, omgiven av strålar. Under skålen draperi.

DOPBÄCKEN

Nattvardssilver från C. G. Hallberg, Stockholm, 1906. 2 kalkar (fig. 134), 2 vinkannor (fig. 134), patén, oblatask och sked. 1939 beslöts inköp av ett hundratal individuella nattvardskalkar av silver, numera genom flera inköp 140 st.

NATTVARDS-
SILVER

Brudkrona av förgyllt silver med färgade stenar, skänkt av kyrkoherde och fru Hallberg.

Ljuskronor av mässing, en i varje hörnkvadrat för 18 ljus i 3 kransar, elektriskt ljus. Armarna uppåtböjda. Vid varje lampa en musselformad skärm. — Vidare en krona över varje läktare. Armarna nedåtböjda, eljest i huvudsak lik föregående. — Väggar-
armar av mässing, en på varje pelare, för tolv ljus i två kransar. Stor konvex reflex-
plåt. Över varje lampa musselformad skärm. Armen spiralvirad. — Kandelabrar, ett par, av mässing, vilande på marmorsockel, en å vardera sidan på altarestaden (se fig. 108). Formen är tresidig, och foten utgöres av tre på lejonassar sittande sfinxer. I

LJUS-
REDSKAP

¹ EMMA EMILIA SIGRID BLOMBERG, f. i Fliseryd, Småland, 1863. Viktigaste arbeten: altargrupp i Oskarshamns kyrka (1898), Bebadelsen (inköpt av staten 1899) Uppståndelsen (Aug. Röhss' gravkapell i Göteborg 1905), marmorsarkofag för Viktor Rydberg 1908, madonna del Fuoco, statyett av trä.

TEXTILIER

Fig. 136. Mässhake av vit sidendamast. Från Ersta Diakonissanstalts paramentavdelning 1906.
 Messgewand aus weissem Seidendamast. Von der Paramentenabteilung der »Ersta« Diakonissenanstalt 1906 ausgeführt.
 Chasuble of white silk-damask, made by the Deaconess establishment of »Ersta« in 1906.

avdelningen ovanför foten sitta i var sin nisch Caritas, Fides och Spes. I hörnen sittande änglar. Ovanför varje allegorisk figur en kartusch med vase. Lampan uppbäres av tre karyatider. Tillverkade av Gusums bruk efter modell av Sigrid Blomberg. Gåva till kyrkan av godsägaren Petrus Feght och fru Mathilda Wickholm f. Feght. — Ljusstakar, 6 st., av förgylld mässing på altaret. Tresidig fot på djurtassar, rund balusterform, prydd med vasar. Levererade 1906 av Gusum. H. 101. Största B. 30. — Ljusstakar, ett par, av mässing på altaret i s. sakristian. På foten punsade och drivna växtornament, vridna skaft. H. 19, 1.

Antependium (fig. 135) av vit sidendamast. I mitten broderad framställning av herdarnas tillbedjan, broderad ram i rött, gult och guld med strålar. — Antependium av röd sidendamast. I mitten kartuschlik sköld med flygande duva (broderi och applikation i ljusgul och blågrå sidenbrokad) inom broderad ram av gult siden och guldsnodder. På sidorna av mittpartiet står broderat med gult siden: VENI SANCTE SPIRITUS / REPLE CORDA FIDELIUM (= Kom Helige Ande, uppfyll de trognas hjärtan). — Antependium av svart kläde, mittpartiet upptages av silverkors med broderier i vitt och violett siden, varöver läsas orden: DET ÄR FULLKOMNADT. Dessa tre antependier äro utförda av Licium¹ 1906. Numera användas de emellertid ej, utan altarets framsida är bar.

Till denna uppsättning av antependier höra: mässhake (fig. 136) av vit sidenbrokad med guldbård. På framsidan Guds lamm samt växtornament, broderade på sidenatlas. På ryggen kors med guldbård och IHS i en sköld, broderi på sidenatlas. Två exemplar lika. Från Ersta Diakonissanstalts

¹ Se G. UPMARK, Textilanstalten Licium och dess verksamhet. I Svenska Slöjdföreningens Tidskrift. Årg. II (1906) H. III, s. 1-11.

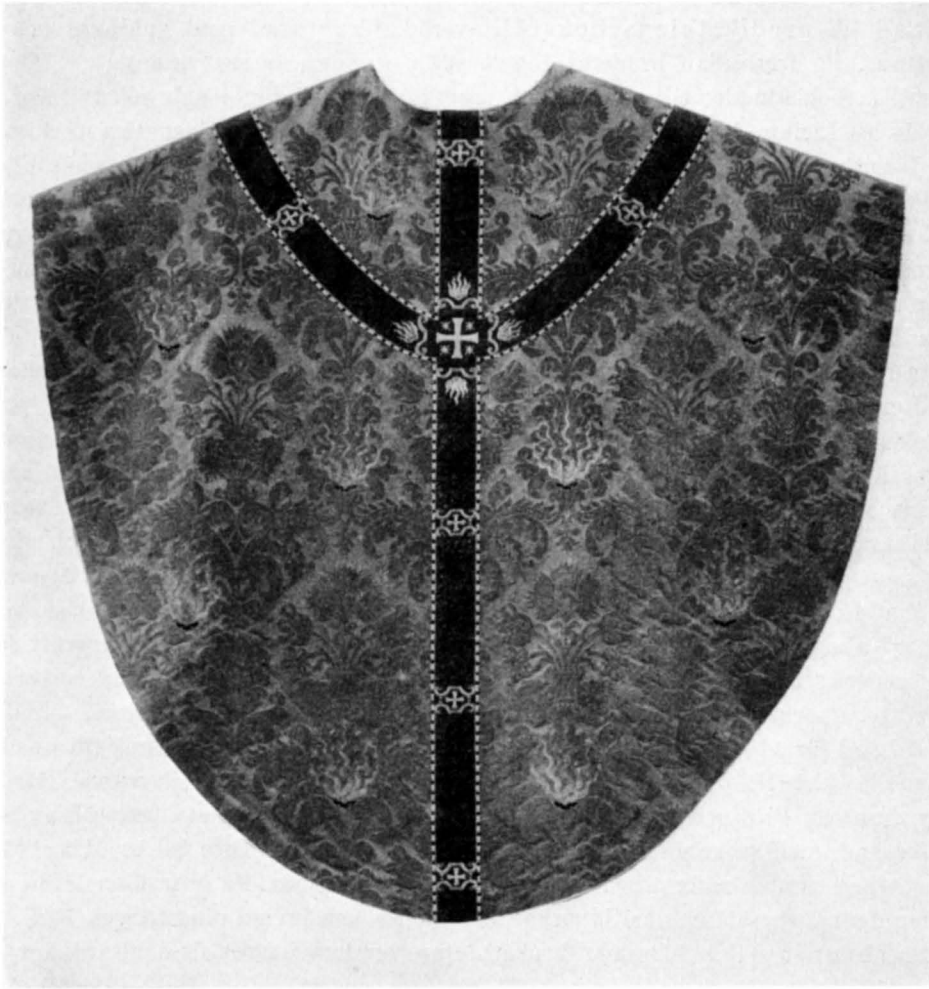

Fig. 137. Mässhake av rött siden med blått kors. Licium 1925. Foto N. Åzelius 1935.
 Messgewand aus rotem Seidenbrokat mit blauem Kreuz, 1925 vom Textilatelier Licium gestickt. Chasuble of red silk brocade with a blue cross, made by the textile firm Licium in 1925.

paramentavdelning 1906. — Beklädnad till altarets bokdynor av vit sidenbrokad, med guldbård och gul frans. Två av svart kläde med silverbård och grå frans. — Beklädnad till predikstolens bokdyna av vit sidenbrokad. På framsidan broderat: HERRE, VÅR HERRE, HURU HÄRLIGT ÄR ICKE DITT NAMN ÖFVER HELA JORDEN. Guldbård samt gul sidenfrans. En av svart kläde med silverbård. På framsidan broderat i vitt siden: VI PREDIKA DEN KORSFÄSTE KRISTUS. — Beklädnad till altarets bokställ (2 st.) av röd sidenbrokad, med strålkran i hörnen, broderade i gult silke. — Be-

klädnad till predikstolens bokstall av röd sidenbrokad med guldbård och gul silkesfrans. På framsidan broderat i gult silke: HERREN ÄR MIN HERDE.

Samtliga beklädnader till altarets och predikstolens bokdynor och bokstall äro tillverkade av Licium 1906. Även ett kalkkläde av krämfärgad sidenatlas med broderier. I mitten violett törnekrona omgiven av violetta och gula strålar samt liljor i violett, ljus rosa, gröna blad.

Håvar, 10 st., av mönstrat, violett ylle, med silverbårder och silverkors. Håvarna nummerade 1—10, siffror i silver. Tofs av silver och violett silke. Två små handtag av trä.

Den nya uppsättningen skrudar består av: Två st. mässhakor (fig. 137) av röd sidenbrokad med i guld broderade eldslågor samt kors av blå sidenbrokad med bård av guld. — Beklädnad till altarets bokdynor 2 st., i samma färg och material som mässhakarna, bård i guld och violett samt guldfrans. — Dito för predikstolens bokdyna, prydd med eldslågor i guld. Likadan bård som altarets bokdynor, frans av rött silke och guld.

Mässhakor, 2 st., av grönt siden, på ryggsidan kors av guld och violett siden, omgivet av stjärnor samt en bård av en enkel guldtråd. På bröstet IHS. — Beklädnad till altarets bokstall av samma färg och material, med bård av guld och violett siden samt guldfrans. — Dito till predikstolens bokstall. På framsidan stjärnor och kors i guld och violett siden. Bård i samma färger. Frans av guld och grönt siden.

Mässhakor, 2 st., av violett siden. På ryggen prydd med kors av silvergrått siden med broderier i brunt, rött och violett silke samt silver, omgivet av små silverkors. På bröstet likarmat kors med bokstäverna IHS omgivet av små silverkors. — Därtill beklädnad för altarets bokstall med silverbård och silverfrans samt till predikstolens bokstall. Framsidan prydd med IHS omgivet av små silverkors. Bård av silver, frans av guld och violett silke. — Beklädnad till altarets bokstall av svart sidenbrokad, med svart silkesfrans och bård av guldtråd. — Dito till predikstolens bokstall av samma material. Guldbård och svart silkesfrans. På framsidan IHS i guld.

Även denna uppsättning är tillverkad hos Licium och invigd pingstdagen 1925.

Altarbrun av ljus blommig brokad utan broderier samt flera altardukar från Licium 1930.

KOLLEKT-
BÄCKEN

Kollektbäcken, 3 st., av mässing, runda, på svängda fötter av järn. Inskr.: FÖRGÄTEN ICKE ATT GÖRA GOTT OCH DELA MED EDER. H. 89.

KLOCKOR

Av kyrkans tre klockor väger den största 2 260 kg och är enl. inskr. skänkt av grosshandlaren Johan August Unman och hans maka fru Ida Maria Unman, f. Ingstrup-Möller, gjuten 1905 av K. G. Bergholtz & C:o i Stockholm. Inskr. nämner även namnen på byggnadskommittéer samt följande verser:

UT UR MIN SKÄLJVANDE KOPPARBARM,
MANANDE RÖSTER LJUDA:
STILLHET ÅT EDER BJUDA,
SABBATSSTILLHET I STADENS LARM,
HVILA ÅT JÄKTANDE TRÄLAR,

NÅD ÅT FÖRKROSSADE SJÄLAR,
 GRAFVENS STILLHET ÅT RIK OCH ARM,
 JORDEN DEM ALLA GÖMMER,
 HERREN ALLENA DÖMER.

Den andra klockan väger 1 219 kg. Inskr. nämner samma gjutningsår och verkstad samt:

FRUKTEN GUD, ÄREN KONUNGEN, ÄLSKEN BRÖDERNA!
 I DAG JAG KALLAR TILL HELGENS FEST,
 I MORGON TILL SORGENS BÅR,
 DU ÄR PÅ JORDEN EN FLYKTIG GÄST,
 OCH SNART DIN TIMME SLÅR.

Den minsta klockan väger 537 kg. År och firma som ovan. Inskr. dessutom:

ÄRA VARE GUD I HÖJDEN, / FRID PÅ JORDEN, /
 TILL MÄNNISKORNA ETT GODT BEHAG!
 JAG ÄR DÖPARENS RÖST VID JORDANS STRAND,
 SOM TILL BOT VILL SAMVETEN VÄCKA.
 JAG ÄR MÄSTARENS RÖST FRÅN KANAANS LAND,
 SOM SIN NÅD VILL SYNDARE RÄCKA.

Den 6 juni 1906 provringdes alla tre klockorna kl. halv 8 om aftonen.

Elektrisk ringanordning är levererad av Luth & Rosén.

I s. sakristian förvaras en del porträtt, mest äldre litografier, av konungar och prästmän, dessutom Hjortzbergs förslag till plafondmålning. I n. sakristian äro de övriga förslagen till dekorationsmålning av Hjortzberg och Asplund samlade, se s. 166 ff. I kyrkorådsalen invid pastorexpeditionen hänger ett porträtt av kyrkoherden Hans Emil Hallberg, målat 1916 av Kurt Jungstedt. Där hänger även en oljemålning framställande en konung, spelande harpa, förmodligen konung David. Den skänktes 1934 av Ellen Mattisson.

PORTRÄTT
 OCH
 MÅLNINGAR

Vid grundgrävning för kyrkan hittades den 4 september 1902 bl. a. koppar- och guldmünt.¹ Dessa hembjödös åt Statens Historiska Museum, som inlöste ett holländskt guldmünt, inv. nr 11640. Det är en Utrecht-dukats präglad 1726 (fig. 138). På åtsidan: CONCORDIA RES PARVAE CRES (cunt) TRA (iectum) (= Genom endräkt växa små ting; Utrecht). En man klädd i hel rustning håller i högra handen ett svärd, i den vänstra ett knippe med 7 pilar. På sidorna 17 26. På fransidan i en kartusch: MO(neta) ORD (inum) PROVIN (ciarum) FOEDER(atum) BELG (ii) AD LEG(um) IMP(erii) (= De förenade belgiska provinsernas mynt enligt rikets lag (d. v. s. tyska rikets myntordning av 1553). — Detta mynt har allt från sitt första framträdande 1586 — de sju pilarna symbolisera de 7 mot

MYNTFYND

¹ Anförts i JOHAN UNMAN, Kronologisk öfversikt af märkligare tilldragelser 1902. I Samfundet S:t Eriks Årsbok 1904, s. 132.

Spanien revolterande nordliga provinserna — och intill våra dagar präglats med oförändrad typ. Den holländska dukaten var ett under 1600—1700-t. särskilt i Nordeuropa — även i Sverige mycket utbrett mynt och har i likhet med flera andra historiskt berömda myntslag fått bibehålla typen oförändrad.¹

Fig. 138. Utrechtdukat funnen vid grundgrävning till kyrkan 1902. Nu i St. H. M. Foto N. Lagergren 1941.

Utrechter Dukaten, bei der Ausschachtung des Kirchengrundes 1902 gefunden.

Utrecht ducat found in 1902 at the excavating for the church.

SAMMANFATTNING

I. Kyrkan byggdes 1902—06 i samband med bildandet av Gustav Vasa församling. Arkitekten, Agi Lindegren, var huvudsakligen inspirerad av den italienska barocken och även av den svenska senbarocken. Härigenom och ännu mer genom övertagandet av det praktfulla barockaltaret från Uppsala domkyrka (fig. 119—132) står Gustav Vasa kyrkan som en representant för den nationalromantiska rörelsen inom svensk arkitektur omkring 1900. Altaret från Uppsala, som vid den alltför stiltrogna restaureringen av domkyrkan blev ersatt med ett nygotiskt, är den svenska kyrkliga dekorationskonstens största verk, bildhuggaren Burchardt Prechts huvudarbete (född i Bremen 1651, verksam i Stockholm 1674—1738). Det utfördes 1725—31, uppenbarligen efter mönster av det berömda Ignatiusaltaret i Gesù-kyrkan i Rom. Kupolen och andra valv målades av A. V. Andréhn (fig. 109 och 113). I inredningen märkes även ett dopbäcken av marmor, skulpterat av Sigrid Blomberg (fig. 133).

II. 1924 inreddes i kyrkans kryptvåning, där redan från början ett gravkapell (fig. 115) var inrett, ett columbarium för askurnor (fig. 116), som utvidgades 1927, 1930 och 1937.

III. 1939 beslöts en yttre reparation av kyrkan. 1940 tillkom även med anledning av det stora europeiska kriget skyddsrum samt arkiv n. om gravkapellet.

ZUSAMMENFASSUNG

I. Die Kirche ist 1902—06 gebaut, in unmittelbarem Zusammenhang mit der Entstehung des Kirchspiels »Gustav Vasa». Der Architekt, Agi Lindegren, war hauptsächlich durch das italienische Barock inspiriert, gleichzeitig auch durch das schwedische Spätbarock. Hiermit und noch mehr durch die Übernahme des prachtvollen Barockaltars aus dem Dom in Uppsala (Abb. 119—132) erscheint uns die Gustav Vasa Kirche als ein nicht unbedeutender Vertreter der »nationalromantischen» Bewegung in der schwedischen Architektur um 1900. Der Altar aus Uppsala, der bei der allzu stilpuristischen Restaurierung des Domes durch einen neugotischen ersetzt worden war, ist das grösste Werk der schwedischen kirchlichen Ausstattungskunst, die Hauptarbeit des bekannten Bildhauers Burchardt Precht

¹ Beskrivningen godhetsfullt meddelad av amanuensen, fil. lic. Nils Ludvig Rasmussen.

(bürtig aus Bremen 1651, tätig in Stockholm 1674—1738) angefertigt 1725—31, offensichtlich nach dem Muster des berühmten Ignatiusaltars in der Gesù-Kirche zu Rom. Kuppel und andere Gewölbe wurden von A. V. Andréhn ausgemalt (Abb. 109, 113), ein Marmor-Taufbecken ist eine Schöpfung der Bildhauerin Sigrid Blomberg (Abb. 133).

II. Im Souterrain wurde 1925, wo schon im Anfang eine Totenkapelle (Abb. 115) eingerichtet war, ein Kolumbarium eingebaut (Abb. 116). 1927, 1930 und 1937 erweitert.

III. 1939 wurde eine äussere Reparatur der Kirche beschlossen. 1940 wurden Schutzräume für Menschen und für das Archiv aus Anlass des grossen europäischen Krieges in dem Souterrain eingebaut.

SUMMARY

I. The church was erected in 1902—06 in connection with the establishment of the Gustav Vasa parish. In designing the church its architect, Agi Lindegren, was mainly inspired by Italian baroque architecture and also by late Swedish baroque architecture. In consequence of this and, still more, of the transferring to the Gustav Vasa Church of the splendid baroque altar of Upsala Cathedral (fig. 119—132), this edifice stands as a representative of the national romantic movement in Swedish architecture around the year 1900. The Upsala altar, which was replaced by a neo Gothic altar when the too puristic restoration of the cathedral was carried out, is the greatest work of ecclesiastical decorative art in Sweden, the chief work of the sculptor Burchardt Precht (born in Bremen in 1651, active in Stockholm 1674—1738). It was executed in 1725—31, obviously in imitation of the famous Ignatius' altar in the church Il Gesù at Rome.

The cupola and other vaults were painted by A. V. Andréhn (figs. 109 and 113). Among the fittings is to be noted also a baptismal font of marble, sculptured by Sigrid Blomberg (fig. 133).

II. In the crypt of the church, where a mortuary chapel existed from the outset, a columbarium for the urns was arranged in 1925 (fig. 116); in 1927, 1930 and 1937 it was enlarged.

III. In 1939 an exterior repair of the church was resolved. On account of the great European war air raid shelters were also built in 1940 for people as well as for the archives, at the north side of the mortuary chapel.

- UPPLAND. (11) Band IV, h. 2. *Seminghundra härad*. Med register till Bd IV. Pris 17 kr.
- GOTLAND. (3) Band I, h. 1. *Lummelunda ting* (utom Tingstäde). Pris 4 kr.
- » (21) Band I, h. 2. *Lummelunda ting*. (Tingstäde). Pris 5: 50.
  - » (31) Band I, h. 3. *Bro ting*. Pris 12 kr.
  - » (33) Band I, h. 4. *Endre ting*. Pris 12 kr.
  - » (35) Band I, h. 5. *Dede ting*. Med register till Bd I. Pris 10 kr.
  - » (42) Band II, *Rute setting*. Med register till Bd. II. Pris 16 kr.
  - » (54) Band III, *Hejde setting*. Med register till Bd. III. Pris 26 kr.
- VÄSTERGÖTLAND. (2) Band I, h. 1. *Kållands härad*, norra delen. Pris 5: 40.
- » (4) Band I, h. 2. *Kållands härad*, sydöstra delen. Pris 4: 50.
  - » (15) Band I, h. 3. *Kållands härad*, sydvästra delen. I. Pris 10 kr.
  - » (16) Band I, h. 4. *Kållands härad*, sydvästra delen. II. Med register till Bd I. Pris 10 kr.
- DALARNE. (6) Band I, h. 1. *Leksands och Gagnefs tingslag*. Pris 4: 50.
- » (9) Band I, h. 2. *Falu domsagas norra tingslag*. Pris 12 kr.
  - » (37) Band I, h. 3. *Falu domsagas södra tingslag*. Med register till Bd I. Pris 16 kr.
  - » (52) Band II, h. 1. *Falun*. Pris 12: 50 kr.
- ÖSTERGÖTLAND. (13) Band I, h. 1. *Bankekindes härad*. 1. (Askeby, Svinstad). Pris 14 kr.
- » (14) Band I, h. 2. *Bankekindes härad*. 2. (Vårdsberg, Örtomta). Pris 13 kr.
  - » (43) Band II. *Vreta klosters kyrka*. Med register till Bd. II. Pris 15 kr.
- VÄRMLAND. (18) Band I, h. 1. *Grums härad*, norra delen. Pris 9: 50.
- » (19) Band I, h. 2. *Grums härad*, södra delen. Pris 6: 50.
- BLEKINGE. (22) Band I, h. 1. *Östra härad*. Pris 13 kr.
- » (36) Band I, h. 2. *Medelsta härad*. Med register till Bd I. Pris 14 kr.
  - » (51) Band II. *Bräkne och Listers häraden*. Med register till Bd. II. Pris 13 kr.
- MEDELPAD. (30) Band I, h. 1. *Njurunda och Sköns tingslag samt Sundsvalls stad*. Pris 10 kr.
- » (47) Band 1, h. 2. *Indals, Ljustorps och Västra Domsagens tingslag*. Med register till Bd. I. Pris 16 kr.
- DALSLAND. (34) Band I, h. 1. *Sundals härad*. Pris 10 kr.
- SKÅNE. (38) Band I, h. 1. *Kävlinge kyrkor i Harjagers härad*. Pris 2: 50.
- GÄSTRIKLAND. (39) H. 1. *Gävle stads kyrkor*. Pris 10 kr.
- » (44) H. 2. *Landskyrkorna*. Med register. Pris 12 kr.
- NÄRKE. (46) Band I, h. 1. *Örebro stads kyrkor*. Pris 12 kr.
- SMÅLAND. (48) Band I. *Jönköpings och Huskvarna kyrkor*. Pris 12 kr.

Av

SVERIGES KYRKOR

föreligga följande beskrivningar av

- STOCKHOLMS KYRKOR. (17) Band I, h. 1. *Storkyrkan*. 1. Församlingshistoria. Pris 11 kr.
- » (24) Band I, h. 2. *Storkyrkan*. 2. Byggnadshistoria. Pris 15 kr.
  - » (25) Band I, h. 3. *Storkyrkan*. 3. Inredning och inventarier. Med register till Bd I. Pris 20 kr.
  - » (28) Band II, h. 1. *Riddarholmskyrkan*. 1. Byggnadshistoria. Pris 20 kr.
  - » (45) Band II, h. 2. *Riddarholmskyrkan*. 2. Fast inredning, inventarier och gravminnen. Med register till Bd. II. Pris 38 kr.
  - » (5) Band III, h. 1. *Kungsholms kyrka*. Pris 4: 50.
  - » (10) Band III, h. 2. *Hedvig Eleonora kyrka*. Med register till Bd III. Pris 14 kr.
  - » (26) Band IV, h. 1. *Jakobskyrka*. 1. Församlingshistoria. Pris 13 kr.
  - » (32) Band IV, h. 2. *Jakobs kyrka*. 2. Konsthistoria. Pris 13 kr.
  - » (40) Band IV, h. 3. *Johannes kapell och kyrka, S:t Stefans kapell*. Med register till Bd IV. Pris 10 kr.
  - » (20) Band V, h. 1. *Adolf Fredriks kyrka*. Pris 12: 50.
  - » (55) Band V, h. 2. *Gustav Vasa kyrka*. Pris 5: 50 kr.
  - » (23) Band VI, h. 1. *Klara kyrka*. 1. Församlingshistoria. Pris 12 kr.
  - » (27) Band VI, h. 2. *Klara kyrka*. 2. Konsthistoria. Med register till Bd VI. Pris 12 kr.
  - » (41) Band VII, h. 1. *Maria Magdalena kyrka*. Pris 12 kr.
  - » (49) Band VIII, h. 1. *Bromma kyrka och Västerledskyrkan*. Pris 6 kr.
  - » (53) Band IX, h. 1, *Skeppsholmskyrkan*. Pris 10 kr.
- UPPLAND. (7) Band I, h. 1. *Danderyds skeppslag*, mellersta delen. Pris 6: 60.
- » (29) Band I, h. 2. *Danderyds skeppslag*, västra delen. Pris 13 kr.
  - » (8) Band II, h. 1. *Häverö och Vaddö skeppslag*. Pris 4: 40.
  - » (50) Band II, h. 2. *Bro och Vätö skeppslag*. Pris 8 kr.
  - » (12) Band III, h. 1. *Långhundra härad*, norra delen. Pris 15 kr.
  - » (1) Band IV, h. 1. *Erlinghundra härad*. Pris 4: 50.